

Statencommissie voor Ruimte,
Landbouw en Natuur

Ons kenmerk DOC-00361094
Uw kenmerk -
Bijlage(n) 2

Telefoon +31 6 46 97 48 78
Maastricht 1 november 2022
Verzonden 1 november 2022

Onderwerp

Sondering Limburgse aanpak Bossen

Geachte Commissie,

De Limburgse aanpak Bossen wordt hierbij ter sondering aangeboden aan de commissie Ruimte,
Landbouw en Natuur.

Gedeputeerde Staten van Limburg

voorzitter

secretaris

Sonderend stuk – 1 minuut versie

1. Onderwerp

Sonderend concept Limburgse aanpak Bossen

2. Inleiding/aanleiding incl. beoogd resultaat

In 2019 hebben overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties afspraken gemaakt in het nationale Klimaatakkoord. Hierin is onder andere afgesproken om 10% meer bos in Nederland te realiseren. De afspraak uit het klimaatakkoord is door het Rijk en de gezamenlijke provincies uitgewerkt in een landelijke bossenstrategie 'Bos voor de toekomst' (2020). In de BACVP in november 2020 hebben de provincies ingestemd met de Bossenstrategie. De gezamenlijke provincies hebben hierbij de geformuleerde ambities onderschreven en besloten om een inspanning te leveren, om conform de uitwerking in de bossenstrategie de CO₂-vastlegging in bos en bomen en de biodiversiteit in de bossen te versterken. Tevens is afgesproken dat Rijk en provincies nog nadere afspraken maken die rand voorwaardelijk zijn om deze opgaven te realiseren.

In Provinciale Staten van Limburg zijn bestuurlijke toezeggingen gedaan om te komen tot een geactualiseerd bosbeleid. In de commissie Ruimte, Landbouw en Natuur van 29 november 2019 is toegezegd te komen met een geactualiseerd bosbeleidplan (toezegging 8544). Via een mededeling portefeuillehouder heeft het college van GS op 15 december 2020 toegezegd PS nader te informeren over de uitwerking van de nationale bossenstrategie.

In de Omgevingsvisie Limburg, die is vastgesteld in oktober 2021, heeft de Provincie haar lange termijn ambities en doelen vastgelegd voor bossen. Hierin staat opgenomen dat we 'streven naar een beter beheer van het bestaand bosareaal en het aanleggen van nieuwe bossen' en 'streven naar een toekomst- en klimaatbestendig bos en naar een netto uitbreiding van het areaal bos'. In de Omgevingsvisie geven we aan dat we deze ambities uitwerken in een Limburgse bossenstrategie. De Limburgse aanpak Bossen dient als invulling van deze toezeggingen en aankondiging in Omgevingsvisie.

De Limburgse aanpak Bossen richt zich op de periode 2023-2030.

Wij bieden het concept Limburgse aanpak Bossen ter sondering aan uw commissie aan. Wij zijn voornemens de definitieve versie in december 2022 vast te stellen.

3. Bevoegdheid

Gedeputeerde Staten is bevoegd tot het vaststellen van het beleidskader Limburgse aanpak Bossen.

4. Verzoek aan de Statencommissie de navolgende vragen te beantwoorden

Om de concept Limburgse aanpak Bossen verder uit te kunnen werken tot een definitieve versie leggen we u een tweetal sonderende vragen voor:

- In hoeverre kunt u zich vinden in de uitwerking van de vier ambitielijnen gericht op **beter bos, meer bos, meervoudig gebruik van bos** en **meer draagvlak voor bos**?
- Zijn er nog andere aandachtspunten die u ons college mee wilt geven?

5. **Risico's / toets duurzaamheidparagraaf**

Het is van belang om eerst de Limburgse aanpak Bossen vast te stellen. Dit beleidskader is een kader voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), zodat er een gerichte claim kan worden gedaan op de middelen die beschikbaar komen. Dit betreft de NPLG- middelen en middelen voor de SPUK-natuur 2.

Sonderend stuk

1. Onderwerp

Sonderend concept Limburgse aanpak Bossen

2. Inleiding/aanleiding incl. beoogd resultaat

In 2019 hebben overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties afspraken gemaakt in het nationale klimaatakkoord. Hierin is onder andere afgesproken 10% meer bos in Nederland te realiseren. De afspraak uit het klimaatakkoord is door het Rijk en de gezamenlijke provincies uitgewerkt in een landelijke bossenstrategie 'Bos voor de toekomst' (2020). In de BACVP in november 2020 hebben de provincies ingestemd met de Bossenstrategie. De gezamenlijke provincies hebben hierbij de geformuleerde ambities onderschreven en besloten om een inspanning te leveren, om conform de uitwerking in de bossenstrategie de CO₂-vastlegging in bos en bomen en de biodiversiteit in de bossen te versterken. Tevens is afgesproken dat Rijk en provincies nog nadere afspraken maken die randvoorwaardelijk zijn om deze opgaven te realiseren.

In Provinciale Staten van Limburg zijn bestuurlijke toezeggingen gedaan om te komen tot een geactualiseerd bosbeleid. In de commissie Ruimte, Landbouw en Natuur van 29 november 2019 is toegezegd te komen met een geactualiseerd bosbeleidplan (toezegging 8544). Via een mededeling portefeuillehouder heeft GS op 15 december 2020 toegezegd PS nader te informeren over de uitwerking van de nationale bossenstrategie.

In de Omgevingsvisie Limburg, die is vastgesteld in oktober 2021, heeft de Provincie haar lange termijn ambities en doelen vastgelegd voor bossen. Hierin staat opgenomen dat we 'streven naar een beter beheer van het bestaand bosareaal en het aanleggen van nieuwe bossen' en 'streven naar een toekomst- en klimaatbestendig bos en naar een netto uitbreiding van het areaal bos'. In de Omgevingsvisie geven we aan dat we deze ambities uitwerken in een Limburgse bossenstrategie. De Limburgse aanpak Bossen dient als invulling van deze toezeggingen en de aankondiging in Omgevingsvisie. De Limburgse aanpak Bossen richt zich op de periode 2023-2030.

Wij bieden het concept Limburgse aanpak Bossen ter sondering aan uw commissie aan. Wij zijn voornemens de definitieve versie in december 2022 vast te stellen.

3. Bevoegdheid

Uitvoering van het natuurbeleid is een wettelijke taak conform de Wet natuurbescherming van de provincie. Dit is vastgelegd in de Wet Natuurbescherming.

In de Provinciale Omgevingsvisie (okt. 2021 vastgesteld) heeft PS de kaders vastgelegd voor natuurbeleid. Gedeputeerde Staten is bevoegd tot het vaststellen van de Limburgse aanpak Bossen.

4. Verzoek aan de Statencommissie de navolgende vragen te beantwoorden

Om de concept Limburgse aanpak Bossen verder uit te kunnen werken tot een definitieve versie leggen we u een tweetal sonderende vragen voor:

- In hoeverre kunt u zich vinden in de uitwerking van de vier ambitielijnen gericht op **beter bos, meer bos, meervoudig gebruik van bos** en **meer draagvlak voor bos**?
- Zijn er nog andere aandachtspunten die u ons college mee wilt geven?

5. Risico's

Het is van belang om de Limburgse aanpak Bossen vast te stellen, zodat in het verlengde hiervan een verzoek om financiële middelen bij het Rijk kan worden ingediend via het landelijke Programma Natuur en/of het Transitiefonds landelijk gebied

6. Toelichting / kernargumenten/ onderbouwing

De Limburgse aanpak Bossen beschrijft hoe we de ambities in de Landelijke bossenstrategie, de Omgevingsvisie Limburg en het Natuurprogramma voor het bos in Limburg gaan invullen.

Onze hoofdambitie is een gezond, toekomstbestendig en groter bosareaal, dat een aantal belangrijke maatschappelijke functies naar behoren kan vervullen.

We hebben deze hoofdambitie uitgewerkt in een aantal deelambities.

Met de ambitie '**Beter bos**' streven we naar een verbetering van de kwaliteit en de gezondheid van de bossen. We willen de positieve effecten die bossen hebben versterken. Dat zorgt voor meer biodiversiteit en een robuustere natuur met bos waar meer koolstof kan worden opgeslagen en waarmee het watervasthoudend vermogen van de bodem wordt vergroot.

De ambitie '**Meer bos**' is gericht op de doelstelling het huidig areaal van de bossen te vergroten met 3500 hectare. We geven hiermee invulling aan de inspanningsverplichting in de landelijke Bossenstrategie om 10% meer bos te realiseren. Hiermee dragen wij bij aan het vastleggen van koolstof en aan het herstel van de biodiversiteit.

De ambitie '**Meervoudig gebruik van bos**' is gericht op het verbeteren van de functievervulling van de bossen. We leveren een bijdrage aan de klimaatdoelen en aan biodiversiteit; we willen een verbetering van de functie in verband met recreatie, met houtoogst, een hoogwaardige toepassing van gebruik van hout en we willen van betekenis zijn voor het landschap.

Voor de ambitie '**Meer draagvlak bos**' is maatschappelijk draagvlak onontbeerlijk om een succesvolle realisatie van het bosbeleid te bereiken. Onze strategie is daarom ook om te zorgen voor meer maatschappelijke betrokkenheid bij -, kennis van- en begrip voor bossen, bomen en bosbeheer. Dit moet enerzijds leiden tot snellere realisatie van bosprojecten en anderzijds tot meer burgerinitiatieven gericht op bomen en bossen.

De Limburgse aanpak Bossen richt zich op de periode 2023-2030. In lijn met de integrale aanpak zal de uitvoering van de ambities via meerdere sporen plaatsvinden. Naast het ruimtelijk spoor (Omgevingsverordening) zal de uitvoering en financiering in belangrijke mate plaatsvinden binnen het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en een plaats krijgen in het integrale Gebiedsplan, dat samen met partners in de regio opgesteld zal worden. Hier zullen verschillende opgaven in het landelijk gebied in samenhang worden gezien en waar nodig op elkaar afgestemd. Voor de financiering van de Limburgse aanpak Bossen is een deel vanuit de middelen van het landelijke Programma Natuur voor de periode 2021-2023 (boscompensatie) beschikbaar. Na de provinciale coalitievorming in 2023 worden de accenten die hieruit voortvloeien vertaald in het Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied dat inzicht geeft in de beschikbare en de nog te verwerven financiële middelen en capaciteit die nodig is. Het voor 1 juli 2023 op te stellen Gebiedsplan, het Natuurprogramma en de Limburgse aanpak Bossen maken hier onderdeel van uit. Door de

verbinding met andere beleidsthema's zoals met water en klimaat dragen we bij aan de realisatie van andere doelen. Dit maakt het mogelijk ook aanvullende geldstromen te benutten. Verdere concretisering van de acties en afstemming met onder andere het programma Landschap zal in 2023 plaatsvinden.

7. Afweging van alternatieven en motivering gemaakte keuze/ toets duurzaamheidparagraaf

Ook de natuur ondervond de gevolgen van de coronacrisis. Door de lockdowns en het thuiswerken gingen meer mensen de natuur in en zorgde dit voor een enorme toename van bezoekers van bossen. Dit leidde op sommige plekken tot problemen, zoals verstoring van de natuur. Maar het zorgde ook voor meer waardering voor de natuur en met name de Limburgse bossen.

8. Relatie met Programmabegroting – financiële aspecten

De bossenstrategie sluit aan bij Paragraaf 3.8.1. Natuur in de programmabegroting 2022, bij beoogd resultaat 4: CO2 binding door aangepast bosbeleid. Specifiek voor bossen geldt dat we streven naar een beter beheer van het bestaande bosareaal en het aanleggen van nieuwe bossen, onder meer om te voldoen aan de opgave uit het klimaatakkoord. We werken dit verder uit in een Limburgs bosbeleid als onderdeel van een nieuw Natuurprogramma onder de Omgevingswet.

9. Juridische aspecten – deregulering

n.v.t.

10. Verbindingslijnen en andere visies

De Limburgse aanpak Bossen is een nadere uitwerking van de Omgevingsvisie Limburg en het Natuurprogramma. Het concept Limburgse aanpak Bossen wordt gelijktijdig met het Natuurprogramma en het Programma Landschap ter sondering aangeboden aan uw commissie Ruimte, Landbouw en Natuur.

11. Verdere planning, procedure en uitvoering

Op basis van de consultatie in uw commissie Ruimte, Landbouw en Natuur zal het concept Limburgse aanpak Bossen verder worden aangescherpt.

De beoogde planning is dat de definitieve versie in december 2022 wordt vastgesteld in het college van Gedeputeerde Staten.

In 2023 wordt de uitvoering van dit kader verder uitgewerkt en de benodigde financiële middelen en capaciteit in beeld gebracht en via de reguliere P&C Cyclus aan de Staten voorgelegd.

12. Periodieke informatie/sturingsinformatie

☐ **Via Jaarstukken en Begroting**

- ☐ Paragraaf Projecten
- ☐ Paragraaf Financieringen
- ☐ Paragraaf Verbonden Partijen
- ☐ Paragraaf Bedrijfsvoering
- ☐ Programmaverantwoording

☐ **Voortgangsrapportages Regeling grote Projecten**

13. Evaluatie

De evaluatie van de Limburgse aanpak Bossen loopt gelijk op met de evaluatie van het Natuurprogramma 2023-2030 en de landelijke evaluatie van de landelijke Bossenstrategie.

14. Communicatie

De inhoud van het concept Limburgse aanpak Bossen is tot stand gekomen na diverse consultatiemomenten met interne en externe betrokkenen. Een eerste interne consultatieronde met interne project -en programmatrekkers van de clusters Wonen en leefomgeving, Economie en innovatie, Plattelandsontwikkeling en Ruimte heeft plaatsgevonden in november 2021. Daarna zijn twee externe stakeholdersbijeenkomsten georganiseerd, als onderdeel van de bredere consultatiebijeenkomsten voor het programma Natuur (april en mei 2022) en heeft in mei 2022 een werksessie plaatsgevonden met de commissie Ruimte, Landbouw en natuur, eveneens in de context van het bredere Natuurprogramma.

Aansluitend daarop vonden diverse ambtelijke overleggen met terreinbeherende organisaties (augustus en oktober 2022) plaats en op 20 september een brede stakeholdersbijeenkomst (deelnemers o.a. gemeenten Limburg, Waterschap Limburg, Rijkswaterstaat, LLTB, terreinbeherende organisaties en de Natuur en Milieufederatie Limburg). De consultatierondes hebben geleid tot verdere aanscherping van de ambities op hoofdlijnen. Na vaststelling wordt de Limburgse aanpak Bossen op de website van de provincie geplaatst.

15. Meegezonden bijlagen

1. Concept Limburgse aanpak Bossen

Concept Limburgse aanpak Bossen

www.limburg.nl

provincie limburg

Voorwoord

[pfn. Gabriëls]

Inhoud

0.	Samenvatting	4
1.	Inleiding	5
1.1.	Aanleiding	5
1.2.	Doel en status van dit beleidskader	5
2.	Beleidskaders, rol provincie en het Limburgse bos	6
2.1.	Klimaatakkoord	6
2.2.	Landelijke Bossenstrategie	6
2.3.	Europese Biodiversiteitsstrategie.....	6
2.4.	Het Nationaal Programma Landelijk Gebied.....	6
2.5.	Provinciale Omgevingsvisie	7
2.6.	Natuurprogramma	7
2.7.	Rol Provincie Limburg.....	8
2.8.	Het Limburgse bos	8
3.	Ambities, doelen en resultaten	10
3.1.	Ambitie Beter bos.....	10
3.1.1.	Verbeteren abiotiek Wat willen we bereiken?	10
3.1.2.	Bescherming bestaande bossen Wat willen we bereiken?.....	11
3.1.3.	Bosbeheer	12
3.1.4.	Overzicht Acties	15
3.2.	Ambitie meer bos	17
3.2.1.	Bos binnen het Natuurnetwerk Limburg (NNL).....	17
3.2.2.	Bos buiten het NNL	18
3.2.3.	Natuurcompensatie	20
3.2.4.	Samenvatting van de Limburgse bosuitbreidingsopgave	21
3.2.5.	Overzicht acties.....	23
3.3.	Ambitie meervoudig gebruik bos Wat is onze ambitie?	24
3.3.1.	Recreatie en toerisme	24
3.3.2.	Duurzaam bouwen en houtoogst.....	25
3.3.3.	Agroforestry.....	26
3.3.4.	Voedselbossen.....	26
3.3.5.	Overzicht acties.....	28
3.4.	Ambitie meer draagvlak bos Wat is onze ambitie?	29
3.4.1.	Communicatie en participatie Wat willen we bereiken?	29
3.4.2.	Kennisontwikkeling.....	30
3.4.3.	Overzicht Acties	31
4.	Monitoring, toezicht en handhaving	32
4.1.	Monitoring Wat willen we bereiken?	32
4.2.	Toezicht en handhaving Wat willen we bereiken?	32
4.3.	Acties.....	33
5.	Uitvoeringsstrategie en financiering	34
5.1.	Uitvoeringsstrategie	34
5.2.	Financieringsmogelijkheden	34
5.3.	Samenvatting financiering.....	37
	Bijlage: Geraadpleegde literatuur	38

0. Samenvatting

De Limburgse aanpak Bossen beschrijft hoe we de ambities in de landelijke Bossenstrategie, de Omgevingsvisie Limburg en het Natuurprogramma voor het bos in Limburg gaan invullen. Onze hoofdambitie is een gezond, toekomstbestendig en groter bosareaal, dat een aantal belangrijke maatschappelijke functies naar behoren kan vervullen.

We hebben deze hoofdambitie uitgewerkt in een aantal deelambities.

Met de ambitie '**Beter bos**' streven we naar een verbetering van de kwaliteit en de gezondheid van de bossen. We willen de positieve effecten die bossen hebben versterken. Dat zorgt voor meer biodiversiteit en een robuustere natuur met bos waar meer koolstof kan worden opgeslagen en waarmee het watervasthoudend vermogen van de bodem wordt vergroot.

De ambitie '**Meer bos**' is gericht op de doelstelling het huidig areaal van de bossen te vergroten met 3500 hectare. Met deze inspanningsverplichting dragen wij bij in samenwerking met diverse partners aan het vastleggen van koolstof en aan het herstel van de biodiversiteit.

De ambitie '**Meervoudig gebruik van bos**' is gericht op het verbeteren van de functievervulling van de bossen. We leveren een bijdrage aan de klimaatdoelen en aan biodiversiteit; we willen een verbetering van de functie in verband met recreatie, met houtoogst, een hoogwaardige toepassing van gebruik van hout en we willen van betekenis zijn voor het landschap.

Voor de ambitie '**Meer draagvlak bos**' is maatschappelijk draagvlak onontbeerlijk om een succesvolle realisatie van het bosbeleid te bereiken. Onze strategie is daarom ook om te zorgen voor meer maatschappelijke betrokkenheid bij -, kennis van- en begrip voor bossen, bomen en bosbeheer. Dit moet enerzijds leiden tot snellere realisatie van bosprojecten en anderzijds tot meer burgerinitiatieven gericht op bomen en bossen.

Door middel van toezicht en handhaving beschermen en versterken we onze bossen. Om onze resultaten te volgen is een goede monitoring belangrijk, om eventueel tussentijdse bijsturing mogelijk te maken.

De Limburgse aanpak Bossen richt zich op de periode 2023-2030. De uitvoering van de ambities vindt via meerdere sporen plaats. Naast het ruimtelijk spoor (Omgevingsverordening) zal de uitvoering en financiering in belangrijke mate plaatsvinden binnen het Nationaal Programma Landelijk gebied (NPLG) en een plaats krijgen in het integrale Gebiedsplan, dat samen met (regionale) partners wordt opgesteld. Hierin zullen de verschillende opgaven in het landelijk gebied in samenhang worden gezien en waar nodig op elkaar worden afgestemd

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

Er is steeds meer aandacht voor de bijdrage die bossen en bomen leveren aan de biodiversiteit, het klimaat en de mooie leefomgeving. Landelijk en ook binnen de provincie Limburg staan bossen sterk in de belangstelling. Bossen vervullen bijvoorbeeld een belangrijke functie door het vastleggen van koolstof en het vasthouden van water. Hout en reststromen kunnen gebruikt worden als duurzame grondstof binnen een circulaire economie.

De kwaliteit van de bestaande bomen en het areaal van onze bossen staan onder druk. De bossen hebben last van stikstofdepositie, verzuring, verdroging, nutriëntenverlies en klimaatverandering. Dit heeft grote gevolgen voor de gezondheid, veerkracht en kwaliteit van bossen.

In 2019 hebben overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties afspraken gemaakt in het nationale klimaatakkoord. Hierin is afgesproken om 10% meer bos in Nederland te realiseren. De afspraak uit het klimaatakkoord is door het Rijk en de gezamenlijke provincies uitgewerkt in een landelijke Bossenstrategie 'Bos voor de toekomst' (2020)¹.

1.2. Doel en status van dit beleidskader

Het beleidskader Limburgse aanpak Bossen geeft een verdere invulling en uitwerking van de landelijke Bossenstrategie, de Omgevingsvisie Limburg en het Natuurprogramma Limburg. Het beschrijft de ambities van de Provincie, onze concrete doelen, de uit te werken acties die nodig zijn om het beleid te realiseren. De Limburgse aanpak Bossen richt zich op de periode tot 2023-2030.

Het beleidskader versterkt de samenwerking tussen meerdere beleidsvelden. Hierbij wordt daar waar bos een toegevoegde waarde heeft, de ontwikkelingen op het gebied van stikstof, water, natuur, energie en gezondheid meegenomen. Het beleidskader wordt vastgesteld door Gedeputeerde Staten. Vaststelling van het Provinciaal Natuurprogramma en het beleidskader Limburgse aanpak Bossen is voorzien eind 2022 door Gedeputeerde Staten in overleg met Provinciale Staten.

De uitvoering en financiering van dit beleidskader zal in belangrijke mate plaatsvinden binnen het Nationaal Programma Landelijk gebied en een plaats krijgen in het integrale Gebiedsplan, dat in samenwerking met partners in de regio opgesteld zal worden. Hierin zullen de verschillende opgaven in het landelijk gebied in samenhang worden gezien en waar nodig op elkaar worden afgestemd.

Bij de uitvoering wordt de verbreding naar andere beleidsthema's opgezocht, zowel in de doelen die worden gerealiseerd (bijvoorbeeld op het gebied van stikstof, water, natuur, energie en gezondheid), het gecombineerde ruimtegebruik als in het benutten van de daarvoor ter beschikking gestelde middelen. Dit vraagt om een geïntegreerde benaderingswijze, afwegingen op basis van vigerend beleid en het benutten van koppelkansen.

¹ Er zijn meerdere definities van bos. We verstaan onder bos land met:

- a. Een oppervlakte van meer dan 0,5 hectare en een breedte van meer dan 30 meter;
- b. Meer dan 60% kroonbedekking door bomen of waar deze kroonbedekking in ieder geval kan worden bereikt in de volwassen fase, en
- c. Bomen die een minimale hoogte van 5 meter hebben of kunnen bereiken in de volwassen fase.

Bron: (methodedocument SNK, Stichting Nationale Koolstofmarkt)

Er wordt hierbij aangesloten op de definitie voor bos zoals die wordt gehanteerd in de Nederlandse LULUCF-rapportage, zie: Arets, E.J.M.M., J.W.H van der Kolk, G.M. Hengeveld, J.P. Lesschen, H. Kramer, P.J. Kuikman, M.J. Schelhaas. 2019. Greenhouse gas reporting of the LULUCF sector in the Netherlands. Methodological background, update 2019. WOt-technical report 146. Wageningen, Wageningen Environmental Research.

2. Beleidskaders, rol provincie en het Limburgse bos

Onze ambitie is het realiseren van een gezond, toekomstbestendig en groter bosareaal, dat een aantal belangrijke maatschappelijke functies naar behoren kan vervullen. Met deze provinciale uitwerking van de landelijke Bossenstrategie dragen we ook bij aan de hedendaagse grote opgaven zoals de klimaatopgave en het herstel van de biodiversiteit en de transitie van het landelijk gebied. Dit hoofdstuk sluiten we af met een korte schets van het Limburgse bos.

2.1. Klimaatakkoord

In 2019 is het Klimaatakkoord ondertekend en hebben meer dan 100 partijen afspraken gemaakt die moeten zorgen voor reductie van de CO₂-uitstoot en het vastleggen van CO₂ als een belangrijk onderdeel van het tegen gaan van broeikasgas. In dit akkoord wordt vermeld dat een toename van bomen, bossen en natuur leidt tot klimaatwinst die bijdraagt aan de opgave om de CO₂ vastlegging te vergroten voor 2030 en nadrukkelijk ook 2050.

Dat betekent aanleg van extra bomen, bos, landschapselementen en natuurgebieden buiten en binnen het natuurnetwerk, in openbare ruimte, bij infrastructuur en op landbouwgrond. Voorts wordt er gekeken naar duurzaam gebruik van hout.

In het klimaatakkoord is afgesproken dat er 10% meer bos komt in Nederland en dat bestaande bossen meer CO₂ opslag gaan realiseren. Ook is hierin afgesproken dat Rijk en Provincies een landelijke bossenstrategie opstellen waarin gezamenlijke ambities en doelen voor bossen in Nederland worden benoemd.

2.2. Landelijke Bossenstrategie

In 2020 is de Landelijke Bossenstrategie vastgesteld. De hoofdambitie is: "We willen bos met al zijn functies goed doorgeven aan toekomstige generaties." Deze landelijke Bossenstrategie draagt naast de klimaatdoelen bij aan verhoging van het doelbereik van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen. Er worden hierin 4 thema's uitgewerkt: meer bos, vitaal bos, bomen buiten bos en het gebruik van Nederlandse bossen. In de landelijke bossenstrategie hebben Rijk en provincies als inspanningsverplichting afgesproken om in 2030 15.000 ha nieuw bos binnen en 19.000 ha nieuw bos buiten het NNN te realiseren. De provincies trekken daarbij vooral aan de realisatie van nieuw bos binnen het NNN. Buiten het NNN zijn meerdere overheden als trekker benoemd waaronder het Rijk en soms de provincie.

2.3. Europese Biodiversiteitsstrategie

We sluiten aan op de Europese biodiversiteitsstrategie die tot doel heeft de biodiversiteit te herstellen. De Europese commissie zet, onder andere via de Europese Bossenstrategie in op het verbeteren van de gezondheid van de Europese bossen. (EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030)

Door de biodiversiteit in de bossen te versterken wordt bijgedragen aan de Europese kaders zoals de Vogel- en habitatrichtlijn.

Tevens kijken we, voor zover van toepassing, naar het Europese (concept) wetsvoorstel: European Commission's proposal for a Nature Restoration Law waarin de biodiversiteitsregelgeving wordt aangescherpt en nieuwe regels voor bomen in steden en de monitoring van bossen zijn opgenomen.

2.4. Het Nationaal Programma Landelijk Gebied

Om de transitie van het landelijk gebied vorm te geven is het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) in het leven geroepen. Dit programma bundelt de uitvoering van een aantal grote thema's zoals natuurherstel, stikstofvermindering, herstel van watersystemen, de transitie van de landbouw en het landelijk gebied en tot slot de realisatie van de klimaat doelen. Onder de noemers van

natuurherstel en de klimaatdoelen is ook de uitvoering van de landelijke Bossenstrategie onder het NPLG gebracht.

De Limburgse aanpak Bossen is een uitwerking van de nationale bossenstrategie en draagt ook bij aan deze doelen. Daarom zal het NPLG ook een belangrijk uitvoerings-, realisatie en financieringskader zijn van dit bossenprogramma.

2.5. Provinciale Omgevingsvisie

In de Omgevingsvisie Limburg, die is vastgesteld in oktober 2021, legt de Provincie haar lange termijn ambities en doelen vast. Voor bossen is opgenomen dat we 'streven naar een beter beheer van het bestaand bosareaal en het aanleggen van nieuwe bossen' en 'streven naar een toekomst- en klimaatbestendig bos en naar een netto uitbreiding van het areaal bos'. In de Omgevingsvisie geven we aan dat we deze ambities uitwerken in een Limburgse bossenstrategie.

2.6. Natuurprogramma

Met het Natuurprogramma 2022-2030 geeft de Provincie een beschrijving van de wijze waarop haar taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden in het natuurbeleid invulling wordt gegeven. Het doel van het natuurbeleid is 'behoud en herstel van de biodiversiteit in een natuurinclusieve samenleving.'

In het Natuurprogramma wordt ingezet op drie programmalijnen die voortbouwen op het bestaande natuurbeleid en deze versterken, verbreden en doelgerichter en efficiënter maken. De drie lijnen zijn:

1. Robuuste Natuur: robuust, veerkrachtig, verbonden en beschermd
2. Limburg Natuurinclusief: natuur verweven in andere sectoren
3. Limburgers voor Groen: natuur verbonden met de samenleving

In het Natuurprogramma wordt aangegeven dat bossen een belangrijk onderdeel van de Limburgse natuur vormen en een belangrijke bijdrage leveren aan de realisatie van een gezonde leefomgeving. De doelstelling voor bossen is tweeledig. Enerzijds beschermen, behouden en kwaliteit verbeteren van bestaande bossen en anderzijds uitbreiding van het huidig areaal bos met 3500 ha. en de aanleg van 150 ha compensatie bos. De Limburgse aanpak Bossen sluit aan bij de programmalijn Robuuste Natuur en vormt een nadere uitwerking van Natuurprogramma. We werken onze ambities en doelen uit in de volgende vier deelambities:

Met de ambitie '**Beter bos**' streven we naar een verbetering van de kwaliteit en de gezondheid van de bossen. We willen de positieve effecten die bossen hebben versterken. Dat zorgt voor meer biodiversiteit en een robuustere natuur met bos waar meer koolstof kan worden opgeslagen en waarmee het watervasthoudend vermogen van de bodem wordt vergroot. Het gaat om **behoud en beheer** van de Limburgse bossen door verbetering van de kwaliteit en de gezondheid van de bossen.

De ambitie '**Meer bos**' is gericht op de doelstelling het huidig areaal van de bossen te vergroten met 3500 hectare. Hiermee dragen wij bij aan het vastleggen van koolstof en aan het herstel van de biodiversiteit. Het gaat om het **bevorderen** door het huidig areaal van de bossen te vergroten met 3500 hectare.

De ambitie '**Meervoudig gebruik van bos**' is gericht op het verbeteren van de functievervulling van de bossen. Door de functievervulling te **bevorderen** leveren we een bijdrage aan de klimaatdoelen en aan biodiversiteit; we willen een verbetering van de functie in verband met recreatie, met houtoogst, een hoogwaardige toepassing van gebruik van hout en we willen van betekenis zijn voor het landschap.

Voor de ambitie '**Meer draagvlak bos**' is maatschappelijk draagvlak onontbeerlijk om een succesvolle realisatie van het bosbeleid te bereiken. Onze strategie is daarom ook om te zorgen voor meer

maatschappelijke betrokkenheid bij -, kennis van- en begrip voor bossen, bomen en bosbeheer en daarmee de **beleving** vergroten. Dit moet enerzijds leiden tot snellere realisatie van bosprojecten en anderzijds tot meer burgerinitiatieven gericht op bomen en bossen.

2.7. Rol Provincie Limburg

De Provincie kan deze taak niet alleen realiseren, maar neemt haar verantwoordelijkheid om de acties die we in onze Limburgse aanpak Bossen benoemen uit te voeren. Het gaat om beleid ontwikkelen, het coördineren van acties, projecten faciliteren, partijen bij elkaar brengen. We voeren onze wettelijke taken vanuit de Wet natuurbescherming uit. Verder willen we als provincie ook het goede voorbeeld geven, door op eigen gronden aan de slag te gaan met bosaanleg en het eigen bomenbestand duurzaam te beheren. We gaan ons inspannen om middelen beschikbaar te krijgen van het Rijk en de EU. De bovengenoemde ambities vragen elk een eigen aanpak en rol van de provincie. In veel gevallen gaat het om een mix van rollen en werken we samen met diverse partijen, waaronder gemeenten, waterschap en Rijk.

Voor een optimale bijdrage en meerwaarde is het van belang de bosopgaven goed af te stemmen op de grote opgaven zoals de klimaatopgave, herstel van de biodiversiteit, de transitie van het landelijk gebied, waterveiligheid en de energietransitie. Via de integrale gebiedsgerichte uitwerkingen via het Gebiedsplan kan samen met partners in het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied de synergie tussen de opgaven versterkt worden. Daarbij is de rol van de provincie regisserend. De realisatie is afhankelijk van regionale afwegingen en de ter beschikking zijnde middelen.

In hoofdstuk 3 worden de ambities en doelstellingen nader uitgewerkt en wordt de rol van de Provincie aangegeven. We onderscheiden hierbij de volgende rollen:

- Stimuleren (faciliteren, capaciteit leveren, subsidieverstrekker etc.)
- Participeren (coördineren, partner, deelnemer etc.)
- Realiseren (opdrachtgever, trekker, regisseur etc.)
- Reguleren (regelstellend)

In het overzicht van de acties worden de verschillende rollen per ambitie benoemd.

2.8 Het Limburgse bos

In totaal is circa 15% van de oppervlakte van Limburg bebost, wat neerkomt op een bosareaal van zo'n 34.500 hectare. Het overgrote deel (80%) van dit bosareaal bevindt zich in Noord- en Midden-Limburg. Zuid-Limburg is een van de bos-armste delen van Nederland. Maar de bossen die Zuid-Limburg op de plateaus en plateauflanken heeft, zijn wel uniek voor Nederland. Onder invloed van de mens hebben bomen en bos op verschillende manieren een plek gekregen in het huidige Limburgse landschap.

Er zijn aanzienlijke verschillen tussen de bossen in Noord- en Midden Limburg en Zuid-Limburg. De bossen in Noord en Midden Limburg staan voornamelijk op schrale zandgronden. Deze bossen zijn voor een belangrijk deel begin vorige eeuw aangelegd in het kader van het productief maken van tot dan toe onproductieve woeste gronden. Stuifzanden en heidegebieden zijn bebost met vooral grove den, een soort die ondanks schrale omstandigheden goed kan groeien op deze groeiplaats. Inmiddels zijn deze plekken meestal bijna 100 jaar begroeid met bossen. De laatste decennia neemt daarom in deze van oorsprong soortenarme bossen de diversiteit toe, er komt steeds meer loofhout voor. De oorspronkelijke bossen zijn toch vaak nog goed herkenbaar en de grove den voert nog steeds de boventoon.

De Zuid-Limburgse bossen zijn vaak veel rijker, ze staan op lössgronden. Omdat de gronden in Zuid-Limburg erg geschikt waren voor de landbouw, zijn bossen teruggedrongen op de steilste hellingen. Vaak gaat het om smalle stroken. Uitzondering hierop zijn de Vijlenerbossen in de omgeving van het

Drielandenpunt. Dit is het grootste bosgebied in Zuid-Limburg. De gronden op de plateaus en flauwe hellingen zijn voornamelijk in gebruik voor akkerbouw, grasland en fruitteelt met boomgaarden vanwege de vruchtbare bodem. De schaars aanwezige bossen bestaan voornamelijk uit rijke loofbossen met onder andere eiken en (haag)beuken. Daarnaast komt er in Zuid-Limburg veldbies-beukenbos voor, een zeldzaam habitatype in Nederland. Al met al laat Limburg zich kenmerken door een afwisselend landschap met open en besloten gebieden. Met in Zuid-Limburg voornamelijk relatief open plateaus, gesloten hellingbossen, fruitboomgaarden en breed scala aan landschapselementen die het gebied dooraderen en in Noord- en Midden-Limburg wat meer aaneengesloten grootschalige boscomplexen, de Nationale Parken. Daarnaast is veel bos te vinden op landgoederen, mede geholpen door gunstige regelingen in het verleden. Landgoedbossen worden door hun geschiedenis vaak gekenmerkt door oude en bijzondere bomen.

3. Ambities, doelen en resultaten

In dit hoofdstuk worden de vier ambities beschreven die ook in het Natuurprogramma worden benoemd. Per ambitie beschrijven we de doelen en de acties die we inzetten om de ambities te realiseren. Achtereenvolgens werken we de ambities **Beter bos**, **Meer bos**, **Meervoudig gebruik van bos** en **Meer draagvlak bos** uit.

3.1. Ambitie Beter bos

Wat is de ambitie?

Met de ambitie '**Beter bos**' streven we naar een verbetering van de kwaliteit en de gezondheid van de bossen. We willen de positieve effecten die bossen hebben versterken.

Door **behoud en beheer** van de Limburgse bossen zorgen we voor verbetering van de kwaliteit en gezondheid van de bossen. Dat zorgt voor meer biodiversiteit en een robuustere natuur met bos waar meer koolstof kan worden opgeslagen en waarmee het watervasthoudend vermogen van de bodem wordt vergroot. De kwaliteit van bestaande bossen en het areaal staan onder druk.

Zoals de resultaten van de recent verschenen 'Zevende Nederlandse Bosinventarisatie' (Schelhaas, 2022) ook laten zien wordt het bos gemengder, gevarieerder en de houtvoorraad neemt toe. Dit leidt tevens tot een toename van de biodiversiteit. Toch zijn er zorgpunten die op korte of lange termijn het voortbestaan van een deel van onze bossen kunnen bedreigen. Denk aan stikstofdepositie, verdroging, ziekten en plagen en klimaatverandering. Maar ook door direct handelen van mensen verdwijnen er hectares bos. Het is nu van groot belang om enerzijds de positieve ontwikkelingen door te zetten en anderzijds extra aandacht te besteden aan de uitdagingen en zorgen die het bos kent. In dit hoofdstuk zullen we de voorkomende problemen bespreken en ingaan op de mogelijke oplossingen. We werken dit uit via 3 invalshoeken. We zorgen ervoor dat de abiotische situatie op orde komt, we beschermen de bestaande bossen en we zorgen ervoor dat deze bossen zich op een toekomstbestendige manier kunnen ontwikkelen.

Dit resulteert in gezondere bossen met verbetering voor de biodiversiteit. Daarnaast hebben we aandacht voor kennisleemten die we constateren.

3.1.1. Verbeteren abiotiek

Wat willen we bereiken?

We willen de kwaliteit en veerkracht van bossen verbeteren door verzuring en verdroging van bosbodems aan te pakken en te zorgen voor herstel van het watersysteem, waardoor het bos impliciet ook klimaatbestendiger wordt.

Waarom willen we dat?

De vitaliteit en daarmee het voortbestaan staat in een deel van de bossen onder druk. Dit komt onder meer door dat de bodem van veel bossen als gevolg van stikstofdepositie een grote verzuring en vermist kent. Met name onder bossen op zandgronden worden soms extreem lage pH-waarden aangetroffen. Door deze hoge zuurgraad verdwijnen schimmels en andere bodemorganismen waardoor de opnamecapaciteit van water, voedingsstoffen en mineralen ernstig wordt verstoord. Dit heeft gevolgen voor de bomen en de daarvan afhankelijke organismen. In extreme gevallen, en dat is op enkele plaatsen in de provincie reeds aan de hand, sterven bomen af. Zo hebben bijvoorbeeld eiken in de Maasduinen het plaatselijk erg zwaar en is er sprake van aanzienlijke sterfte.

Een andere reden voor vitaliteitsproblemen is verdroging en droogte. Door het herstellen van het watersysteem zorgen we ervoor dat bossen duurzaam in stand blijven en gelijktijdig een bijdrage leveren aan een stabiel watersysteem in het landelijk gebied. Het mes snijdt dus aan twee kanten.

Hoe willen we dat bereiken?

De oplossing voor deze problematiek is meerledig en wordt op via verschillende manieren aangepakt.

- De stikstofdepositie moet worden verminderd. De landelijk ingezette lijn via de Wet stikstofreductie en natuurverbetering, verwerkt in de NPLG-opgave richt zich hier op. De provincie zet via uitvoering van het NPLG-gebiedsplan ook in op het reduceren van piekbelastingen voor (waardevolle) verzuringsgevoelige bossen teruggedrongen kunnen worden.
- De bodem en de kwaliteit hiervan moet worden hersteld. Eén van de strategieën is het ondersteunen van de processen in de bodem. Mogelijk dat het toedienen van steenmeel een hersteloplossing is. Toepassing hiervan in bossen staat nog in de kinderschoenen. Om, lopende de landelijke onderzoeken, snel te kunnen handelen als dit aan de orde mocht komen, zijn middelen in het kader van de Specifieke uitkering voor het Programma Natuur gereserveerd voor toepassing van Steenmeel in een aantal Natura 2000 gebieden. In de toekomst kunnen ook middelen uit het NPLG gebruikt worden. Na evaluatie wordt het verder uitgerold in de gehele natuurnetwerk.
- In het kader van de Kaderrichtlijn water en de Vogel- en Habitatrichtlijn herstellen we het watersysteem. We zorgen voor hogere grondwaterpeilen die in de zomerperiode minder ver weg zakken en we zorgen er onder andere via beekherstel voor dat oppervlaktewateren verbeteren. Ook hiervoor is de inzet middelen uit het NPLG te benutten.
- We verminderen overbemesting van landbouwgronden door de ontwikkeling van een meer natuur-inclusieve landbouw, met andere teelten en grondgebruik. Hiermee wordt ook bereikt dat er minder nutriënten in bosgebieden terecht komen. We werken hieraan via het Uitvoeringsprogramma Natuurinclusieve Landbouw van de Provincie, Waterschap Limburg, de Limburgse Land- en Tuinbouwbond, de Natuur- en Milieufederatie Limburg, Biologisch Limburg, Wageningen University & research en HAS Hogeschool.

3.1.2. Bescherming bestaande bossen

Wat willen we bereiken?

We bieden bescherming aan het huidige areaal en aan de kwaliteit van de bestaande bossen. We voorkomen dat het bosareaal afneemt door ervoor te zorgen dat kwalitatief hoogwaardige bossen beter beschermd zijn.

Waarom willen we dat?

De bestaande bossen vervullen in hun huidige voorkomen een aantal functies zoals biodiversiteit, recreatief gebruik en houtproductie. Deze functies vinden we belangrijk. Bossen en hun bijbehorende bosgroeiplaats kennen een lange ontwikkelingstijd om op niveau te komen. Daarom is het erg moeilijk om een bosecosysteem van gelijkwaardige kwaliteit terug te krijgen, nadat bossen zijn verdwenen. Het (al dan niet meervoudig) gecompenseerd terug planten biedt hiervoor niet de oplossing.

Hoe willen we dat bereiken?

- Terughoudendheid toestemming kaalkap
We voorkomen dat grotere aaneengesloten oppervlakten bos worden gekapt. Hiervoor willen we richtlijnen opnemen in de omgevingsverordening en/of beleidsregels. Uitgangspunt is om, behoudens uitzonderlijke situaties, kaalkap te beperken, zeker als deze groter is dan 0,5 ha.
- Bescherming bijzondere bossen/bosgroeiplaatsen/oude bosgroeiplaatsen/landschapselementen
We maken een lijst en een kaart van oude en waardevolle bossen, boslocaties en oude bosgroeiplaatsen, waarvoor we via de omgevingsverordening en/of beleidsregels een aanvullende bescherming tegen kap willen opleggen. De bestaande rapportages inzake A-locaties (Den Ouden, 1995) en A-locatie waardige bossen (Kapsenberg, 1998) vormen hiervoor het uitgangspunt. Dit geldt ook voor locaties waar bijzonder inheems genenmateriaal van bomen en struiken te vinden is. Op deze wijze wordt het ook mogelijk, in geval bij een functieverandering de positie van het bos ter discussie staat, een meer evenwichtige belangenafweging te maken.

- **Versterken VTH-instrumentarium**
Vanuit VTH worden de wettelijke taken vervuld in het kader van ons bevoegd gezag en de ro Wet natuurbescherming en de Omgevingsverordening Limburg
Versterking van toezicht en handhaving op naleving van de herplantplicht en op het opsporen van illegale vellingen en op de naleving van SVNLS-subsidies vraagt extra capaciteit, waarin nog niet is voorzien. Als deze versterking wenselijk is, is aanvullende personele inzet voor toezicht en handhaving wenselijk. Na de provinciale coalitievorming in 2023 wordt duidelijk of hiertoe de extra financiële middelen en capaciteit die nodig is, beschikbaar komt.
- **Aanpassen natuurcompensatieverordening**
We stellen voor de natuurcompensatieregeling aan te passen zodat het minder aantrekkelijk wordt om oude en waardevolle bossen te kappen en te compenseren. We doen dit door het verhogen van de kwantiteitstoeslag/ oppervlaktetoeslag in de compensatieregeling.

3.1.3. Bosbeheer

Wat willen we bereiken?

- Goed bosbeheer, zorgt dat het huidige bosareaal en de nieuw aan te leggen bossen vitaal zijn en zo goed mogelijk kunnen anticiperen op de behoeften en wensen van de toekomst. Dit betekent dat we inzetten op het kwalitatief door ontwikkelen van de bestaande bossen.
- Goed beheer van gezonde bestaande bossen levert een grote maatschappelijke meerwaarde en geeft de geïntegreerde functieervulling waar grote behoefte aan is. Uit de landelijke Bossenstrategie is een aantal hoofdlijnen aan te wijzen die provinciaal worden doorgezet. Er wordt gestreefd naar een hogere biodiversiteit. Verder is het doel een verhoging van de duurzame houtproductie. Tot slot moet het bos klimaatbestendig gemaakt worden.

Waarom willen we dat?

Een bosbouwkundig verantwoord bosbeheer draagt bij aan de biodiversiteit, klimaatadaptatie en klimaatmitigatie. Daarbij zijn functies als recreatie, CO₂ opslag en houtproductie eveneens gewaarborgd.

Door continuering van de lijn, die al decennialang via bosbouwkundig beheer wordt gevoerd, monoculturen omvormen naar gemengde en meer gevarieerde bossen, neemt de kwetsbaarheid van het bos af, de weerbaarheid toe en het eigen herstelvermogen wordt vergroot. Dit wordt gestimuleerd via een actieve voorlichting en de SNL-regeling ingeval de boseigenaar hier gebruik van maakt.

Hoe willen we dat bereiken?

Aanpak (Invasieve) Exoten

- We volgen de onderzoeksresultaten op dit vlak en maken ze toepasbaar voor gebruik door bosbeheerders. We beseffen hierbij dat resultaten van deze nieuwe methoden niet van vandaag op morgen zichtbaar zullen zijn, maar anders dan de reguliere bestrijdingsmethoden zijn ze waarschijnlijk wel vele malen goedkoper, vaak milieuvriendelijker en geven ze een duurzamer resultaat.
- We zoeken ook voor andere invasieve exoten, zoals Japanse duizendknoop naar combinaties van verwijderen van de soorten en het aanbrengen van concurrentiekrachtige inheemse soorten.
- We zorgen voor een geïntegreerde aanpak van niet gewenste (boom)soorten. We zullen bij onze eigen planvorming, zoals in de beheerplannen Natura 2000 en in de Programma Natuur maatregelen inzetten op de geïntegreerde aanpak en inpassing van exoten in plaats van de traditionele bestrijding
- Met het oog op de onzekere klimaatveranderingsaspecten waarbij extreme droogte en hoge temperaturen een rol spelen wordt ruimte geboden bij (her-)bebossingen en omvormingen op gepaste wijze gebruik te maken van 'klimaatsslimme' boomsoorten en herkomsten. Dit kunnen

minder bekende en voor Nederland nieuwe soorten zijn, die (nog) niet in alle gevallen een inheems karakter hebben. Hiertoe kunnen ook enkele zogeheten 'rijk-strooiselsoorten' worden gerekend die bijdragen aan een gezonde bosbodem.

1. Bosbodems

We streven naar meer loofhout, met name loofhout met een goede strooiselvertering.

We doen dit onder meer door een deel het bos geleidelijk om te vormen van monoculturen naar gemengde bossen, met oog voor de mogelijkheden om hoogwaardig hout te produceren, ook met naaldboutsoorten. We willen onder meer soorten stimuleren die bijdragen aan een goede strooiselvertering ("rijk-strooisel soorten") zoals lindes. Deze soorten kunnen zorgen voor een aanmerkelijke verbetering van de bosbodem. Voor deze maatregel zijn voor een aantal Natura 2000 gebieden middelen gereserveerd in het kader van het Programma Natuur. Bij het inbrengen van deze rijkstrooiselsoorten houden we rekening met de klimaatbestendigheid van de gebruikte soorten en de biodiversiteitsaspecten.

2. Revitalisering van niet productieve opstanden en omvorming van opstanden met een hoog risico op calamiteiten

Houtopstanden² die qua CO₂ vastlegging of houtproductie weinig productief zijn worden waar mogelijk geleidelijk omgevormd naar houtopstanden die een betere functie vervullen kennen. Hetzelfde geldt voor houtopstanden, zoals monoculturen, die erg vatbaar zijn voor calamiteiten (zie ook punt 7). Dit dient plaats te vinden door verjonging van bossen op dit soort locaties te concentreren. Hierbij wordt kaalkap zoveel mogelijk voorkomen. Ook wordt gebruik gemaakt van technieken als onderplanten, coulissenkap of schermkap. Bij voorkeur wordt van natuurlijke verjonging gebruik gemaakt, tenzij dit niet leidt tot gewenste soortensamenstelling van deze houtopstanden.

3. Stimuleren natuurlijke verjonging/ wilddruk

Natuurlijke verjonging is een maatregel die weinig kost en wel gezonde, duurzame en structuurrijke bosverjonging kan opleveren. Om meer loofhout te realiseren stimuleren we natuurlijke verjonging. In veel gevallen komt deze verjonging nu niet of onvoldoende van de grond. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Een oorzaak is een hoge vraatdruk van wild. We stimuleren derhalve maatregelen die de wilddruk kunnen reguleren zoals rasters. In uiterste gevallen kan het nodig zijn om aantallen dieren in een gebied te verlagen en met partners zoals de faunabeheereenheid te verkennen welke maatregelen ingezet kunnen worden.

4. Kwaliteit Natura 2000

In boshabitattypen binnen en buiten de Natura 2000 gebieden streven we naar een beheer dat leidt tot optimaal doelbereik in het kader van de VHR. De benodigde maatregelen leggen we vast in de Natura 2000 beheerplannen of in andere uitvoeringskaders zoals het Natuurprogramma. Mocht hiervoor het kappen en verwijderen van bos noodzakelijk zijn dan vraagt dit een zeer terughoudende benadering en is boscompensatie conform de actueel geldende afspraken een vereiste.

5. Bosreservaten

Het Rijk heeft in het verleden een langjarig onderzoek naar bosreservaten gedaan waarbij de belangrijkste onderzoeksvraag was, hoe onbeheerde bossen zich ontwikkelen. Voortzetting van de regelmatige monitoring is nodig. We vinden het belangrijk dat onderzoek in de bosreservaten

² **Houtopstanden:** De wet natuurbescherming verstaat onder een houtopstand een zelfstandige eenheid van bomen, boomvormers, struiken, hakhout of griend, die een oppervlakte grond beslaat van tien are of meer, of bestaat uit een rijbeplanting die meer dan twintig bomen omvat, gerekend over het totaal aantal rijen.

doorgang blijft vinden. We verkennen mogelijkheden in overleg met het Rijk en onderzoeksorganisaties. Met de eigenaren/ beheerders wordt afgesproken dat een beheer van niets doen of het achterwege laten van beheerhandelingen wordt gecontinueerd. De betreffende locaties zijn te vinden op de website Wageningen University & Research via de link in de voetnoot³. In Limburg gaat het om de volgende locaties: Het Quin in de Maasduinen, De Herkenboscherheide in de Meinweg, een deel van het Bunderbosch, De Schone Grub in het Savelsbos, en een deel van het Vijlenerbos.

6. Calamiteiten

Calamiteiten kunnen (delen van) bossen in korte tijd vernietigen. Het gaat bijvoorbeeld om droogte, brand, storm, ziekten en plagen. We proberen calamiteiten op twee manieren te beperken. Enerzijds doen we dit preventief. We stimuleren beheermaatregelen die bossen weerbaar maken tegen deze gebeurtenissen, bijvoorbeeld door het verhogen van het aandeel loofbomen en het streven naar gemengde bossen.

Verder creëren we de organisatorische omstandigheden bijv. bij de Veiligheidsregio om calamiteiten, indien die zich onverhoopt voor doen, op een goede manier te bestrijden. Daar waar het de risicobeheersing en bestrijding van bos en natuurbranden betreft wordt verwezen naar de uitwerking van de 'Risicobeheerplannen en risicoanalyse met de operationele kaarten' die in samenspraak met de Veiligheidsregio's en de terreinbeheerders zijn opgesteld. In dit kader wordt ook de deelname en samenwerking aan het grensoverschrijdende Interreg-project 'Natuur en Bosbrandpreventie' verkend en gecontinueerd afhankelijk van extra middelen.

7. Structuurrijk bos.

Al meer dan 25 jaar wordt in Limburg kleinschalig bosbeheer uitgevoerd. Dit heeft geleid tot een langzame maar zekere verbetering van de functies die onze bossen vervullen en het vergroten van de structuur. Bossen zijn minder eentonig, en daarmee attractiever, herbergen hogere natuurwaarden en leveren meer kwaliteitshout. De recente uitkomsten van de zevende Nederlandse Bosinventarisatie bevestigen deze positieve ontwikkeling.

We zetten daarom het beleid voort om ingrepen in het bos kleinschalig te doen. Punt van aandacht is de bosbodem, met name bodemverdichting. Boseigenaren dienen bij het uitvoeren van beheersmaatregelen en houtoogst te voorkomen dat er schade optreedt aan de bosbodem. Dit betekent onder meer dat bij het uitvoeren van deze maatregelen bijvoorbeeld rekening gehouden moet worden met de weersomstandigheden.

8. Instrumentarium

We constateren dat de huidige toepassing van het SNL⁴ instrumentarium ertoe heeft geleid dat er te weinig richting is gegeven aan waar welk bostype (natuurbos of multifunctioneel bos) gerealiseerd wordt.

Natuurbostypen liggen soms versnipperd binnen complexen van multifunctioneel bos, waardoor het doelbereik achter kan blijven en het instrumentarium niet optimaal wordt ingezet. We streven daarom vooralsnog niet naar een hoger areaal natuurbos, maar streven er naar om het subsidie instrument SNL efficiënter en doelgerichter in te zetten. Dit doen we door het waar nodig herzien van de gewenste beheerpakketten. We ontwikkelen daarom een natuurbossenkaart, die er toe leidt dat het natuurbosareaal een betere functievervulling krijgt. Dit doen we onder meer door meer sturing te

³ <https://www.wur.nl/nl/Onderzoek-Resultaten/Onderzoeksinstituten/Environmental-Research/Projecten/Bosreservaten/De-60-Nederlandse-Bosreservaten.htm>

⁴ Subsiestelsel Natuur en Landschap

geven aan locaties waar natuurbos en waar multifunctioneel bos wordt nagestreefd. We passen hierop het Natuurbeheerplan⁵ aan.

3.1.4. Overzicht Acties

Para graaf	Doel	Actie	Trekker
3.1.1	Verbeteren abiotiek: stikstofdepositie verminderen	Geen bijzondere actie vanuit de Limburgse aanpak Bossen (LaB), aansluiten bij maatregelen NPLG opgave	Provincie samen met bouseigenaren
	Verbeteren abiotiek; verbeteren bodemkwaliteit	Ondersteunen onderzoeken en projecten. m.b.t. steenmeel	Provincie (stimuleert)
	Verbeteren abiotiek: aanpak verdroging	Herstellen grondwatersysteem. Geen bijzondere actie vanuit LaB, maar aansluiten bij Waterprogramma en NPLG	Provincie (stimuleert) in samenwerking met Waterschap en TBO's
3.1.2	Bescherming bestaande bossen via beperken van kaalkap grotere aaneengesloten gebieden	Richtlijnen omgevingsverordening/ beleidsregels aanpassen waar nodig.	Provincie (reguleert)
	Bescherming bijzondere bossen/ bosgroeiplaatsen	Opstellen lijst en/of kaart en aanvullende bescherming regelen via omgevingsverordening	Provincie (realiseert)
	Bescherming bestaande bossen via versterking VTH instrumentarium	Versterken toezicht op handhaving en naleving herplantplicht/ illegale vellingen. Inzet nieuwe technieken om vellingen op te sporen. Samenwerking gemeenten	Provincie (realiseert)
	Beschermen oude en waardevolle bossen	Aanpassen natuurcompensatie-regeling via verhoging kwaliteitstoeslag in compensatieregeling	Provincie
3.1.3.1	Aanpak invasieve exoten in bossen	geïntegreerde aanpak en inpassing van exotenbestrijding	Provincie (stimuleert) in samenwerking andere partijen
3.1.3.1	Duurzaam klimaatbestendig bos	Toepassing meer klimaatslimme boomsoorten	Bouseigenaren Provincie (stimuleert)
3.1.3.1.	Verbetering bosbodems	Toepassing meer rijksstrooiselsoorten	Bouseigenaren, Provincie

⁵ Een Natuurbeheerplan (NBP) is een beleidskader voor het provinciale natuurbeleid. In het NBP begrenzen en beschrijven provincies de gebieden waar beheerders subsidie kunnen krijgen voor het beheer en de ontwikkeling van natuur, agrarische natuur en landschapselementen

			(stimuleert)
3.1.3.2	Revitalisering niet productieve opstanden en risico calamiteiten beperken	Stimuleren geleidelijke omvorming naar duurzaam bos.	Boseigenaren Provincie (stimuleert)
3.1.3.3	Wilddruk voorkomen	Maatregelen stimuleren die wilddruk reguleren via faunabeheerplan	Provincie (reguleert) samen met. FBE
3.1.3.4	Verbeteren kwaliteit Natura 2000	Aanpassen Natura 2000 beheerplannen/ natuurprogramma conform LaB	Provincie (realiseert)
3.1.3.5	Bescherming bosreservaten	Continueren beleid en ontwikkeling kaart	Rijk Provincie (participeert en realiseert)
3.1.3.6	Calamiteiten beperken	Stimuleren beheersmaatregelen die bossen weerbaar maken (zie 3.1.3.3)	Provincie (stimuleert) in samenwerking met boseigenaren
3.1.3.6	Calamiteiten beperken	Samenwerking met de Veiligheidsregio's en de TBO's op gebied van risicobeheersing.	Veiligheids-regio Provincie (stimuleert)
3.1.3.7	Structuurrijk bos	Continueren kleinschalig bosbeheer	Provincie stimuleert
3.1.3.8	Subsidie SNL	Waar nodig aanpassen beheertypen	Rijk Provincie realiseert

3.2. Ambitie meer bos

Wat is de ambitie

De ambitie '**Meer bos**' is gericht op de doelstelling het huidig areaal van de bossen te vergroten met 3500 hectare in 2030. Dit betekent 10% meer bos in Limburg. Met deze inspanningsverplichting leveren we in Limburg een goede bijdrage aan de grote maatschappelijke opgaven waar we voor staan, zoals het herstellen van de biodiversiteit, de transitie van het landelijk gebied, de wateropgave, veranderen van het klimaat en het creëren van een bijdrage aan een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving.

In de landelijke bossenstrategie hebben Rijk en provincies als inspanningsverplichting afgesproken om in 2030 10% meer bos te hebben gerealiseerd voor de komende 10 jaar. Dat betekent 15.000 ha nieuw bos binnen en 19.000 ha nieuw bos buiten het Natuurnetwerk Nederland.

Met ons streven naar 10% meer bos in Limburg dragen wij bij in samenwerking met diverse partners aan het vastleggen van koolstof en aan het herstel van de biodiversiteit.

We **bevorderen** onze opgave door het huidig areaal te vergroten en leveren hiermee een substantiële bijdrage aan het vergroten, versterken en robuuster maken van het Limburgse bosareaal. Hiermee zal de achteruitgang van het bosareaal bos vanaf 2013 (Schelhaas, 2022) een positieve wending worden gegeven. We zetten in op een snelle doelmatige realisatie door een uitvoeringsstrategie. Via het Gebiedsplan en de uitvoerende processen kunnen we onze ambities realiseren. We benutten daarbij de resultaten van onderzoek naar mogelijke zoeklocaties voor areaaluitbreiding. (Van Benthem, 2022).

Zie figuur 1 voor een samenvatting van de Limburgse bosuitbreidingsopgave.

3.2.1. Bos binnen het Natuurnetwerk Limburg (NNL)

Wat willen we bereiken?

We willen de 1250 ha nieuw bos binnen het NNL realiseren door een combinatie van spontane bosontwikkeling door het stimuleren van natuurlijke processen en de actieve aanplant van nieuwe bossen. Het gaat niet alleen om gesloten bossen, maar ook half-open boslandschappen kunnen lokaal voldoende zijn om invulling te geven aan een ecologisch verantwoorde bosuitbreiding. We doen dit alleen daar waar de huidige en potentiële natuurwaarden door bosontwikkeling vergroot kunnen worden. Per saldo moet de biodiversiteit door de nieuwe bossen dus kunnen toenemen. De genoemde oppervlakte is ambitieus, omdat de ruimte binnen het NNL beperkt is en er tevens een veelheid aan andere natuurdoelen gerealiseerd dient te worden. Indien de oppervlakte niet haalbaar blijkt zoeken we naar mogelijkheden én financiering om de resterende opgave buiten het NNL te realiseren.

Waarom willen we dat?

Door het realiseren van bossen, via spontane (bos)ontwikkeling dan wel via aanplant kan in het NNL een ecologische kwaliteitsslag, verbetering van de biodiversiteit en een landschappelijke meerwaarde worden bereikt. Er worden met name kansen gezien, daar waar natuur is ingericht maar (na jaren van beheer) een lage natuurwaarde kent. Dit betreft met name voornamelijk kruiden- en faunarijke graslanden.

Daarnaast zijn er mogelijkheden in het kader van de ontwikkelopgave van nog niet ingerichte natuur (nu agrarische) gronden met een lage ecologische verwachtingswaarde en beperkte landschappelijke kwaliteiten om deze voor een groot deel te bebossen.

Binnen het NNL worden mogelijkheden gezien, omdat de noodzakelijke gronden merendeels beschikbaar en in handen van terreinbeherende organisaties (TBO's) zijn. Daarmee heeft, als een van de belangrijkste financieringsaspecten, de zogeheten afwaardering van de agrarische waarde reeds plaatsgevonden en is de bosaanleg binnen het NNL relatief goedkoop. Met deze bosvorming zijn dus geen grondkosten gemoeid en daarom zijn alleen middelen nodig voor de aanplant.

Tot slot is er binnen het NNL nog een categorie van gronden die niet binnen het Natuurpact (ontwikkelopgave) gerealiseerd kunnen worden, maar die wel binnen het NNN liggen. Dit betreft ca 400 ha. Ook hiervan kan bezien worden of deze deels bebost kunnen worden. Omdat voor deze gronden de afwaardering en inrichting niet geregeld is, dient wel met een hogere realisatieprijs rekening gehouden te worden.

Hoe willen we dat bereiken?

- Aan de hand van eigen en landelijke verkenningen zullen we in nauwe samenwerking met de TBO's en overige eigenaren die eigendom hebben in het NNL, afspraken maken over de omvorming van open terreinen naar bossen. Dit geldt zowel voor gronden die reeds afgewaardeerd en ingericht zijn alsmede voor gronden die nog omgevormd moeten worden. Hierbij benutten we de resultaten naar zoeklocaties areaaluitbreiding. (van Benthum, 2022)
- We streven in principe bij het realiseren van nieuwe bossen binnen het NNL naar spontane bebossing. Daar waar op grond van de lokale omstandigheden verwacht mag worden dat niet de gewenste bossamenstelling ontstaat, kan geheel of gedeeltelijk aangeplant of gezaaid worden.
- Gronden verworven in het kader van de ontwikkelopgave, kunnen worden ingezet t.b.v. de Limburgse Aanpak Bossen. We hebben een proactieve houding na verwerving bij inrichting.

3.2.2. Bos buiten het NNL

Wat willen we bereiken?

Het is onze ambitie om 2250 ha nieuw bos ter realiseren buiten het Natuurnetwerk. Hier zijn mogelijkheden om veelal gekoppeld aan andere opgaven bossen te realiseren. We koppelen de realisatie van meer bossen aan de NPLG-opgave. Het gaat dan bijvoorbeeld om overgangsgebieden en verbindingzones tussen bestaande bos- en natuurgebieden en de groenblauwe mantel (voorheen zilvergroeene en bronsgroeene zones) waar o.a. in de beekdalen, rond dorpen en tussen versnipperde bosgebieden kansen en wensen liggen voor bos.

In het kader van de klimaatadaptatie van steden en dorpen ligt het verdichten van stadsrandzones met bomen en bossen voor de hand.

Waarom willen we dat?

We willen meer bos buiten het NNL omdat het in Limburg een goede bijdrage kan leveren aan de grote maatschappelijke opgaven waar we voor staan, zoals het herstellen van de biodiversiteit, de transitie van het landelijk gebied, de wateropgave, de verandering van het klimaat en het creëren van een bijdrage aan een gezonde en aantrekkelijke leefomgeving.

Daarnaast voldoen we hiermee aan internationale en nationale (inspannings-)verplichtingen om door middel van bosuitbreiding o.a. een bijdrage te leveren aan de klimaatdoelen en klimaatadaptatie en de biodiversiteitsdoelen en verhoging natuurwaarden.

Natuur en landschap in de eigen omgeving vergroten het welzijn en de gezondheid van mensen.

Stadsnatuur verhoogt ook in combinatie met bewegen, sporten en wandelen het welzijn in de steden.

Groen ingerichte bedrijventerreinen dragen positief bij aan de gezondheid van werknemers en kunnen onderdeel zijn van beleid voor maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Hoe willen we dat bereiken?

Hieronder werken we de verschillende mogelijkheden uit. Om de bosuitbreidingsopgave beter hanteerbaar te maken benoemen we een aantal categorieën die gezamenlijk optellen tot de opgave van 2250 ha. Hieronder werken we de verschillende mogelijkheden uit. We maken in deze paragraaf onderscheid tussen de opgave enerzijds en het instrumentarium en onze realisatie strategieën anderzijds. De ambities nemen we op in het op te stellen Gebiedsplan. Via dit Gebiedsplan en de uitvoerende processen kunnen we onze ambities realiseren en kunnen de benodigde instrumenten en middelen beschikbaar komen. Dit doen we door een geïntegreerde benaderingswijze, door afwegingen te maken op basis van vigerend beleid en het benutten van koppelkansen samen met

partners in de regio. Door de verbinding met andere thema's dragen we bij aan de andere doelen, zoals waterdoelen en klimaat. Onderstaand een uitwerking per categorie/ per allocatie.

Allocatie van nieuwe bossen; onze opgaven:

- **Bossen in overgangszones⁶**
We streven naar 675 hectare meer bos in overgangszones. Door de aanleg van bos en andere landschapselementen in overgangszones krijgen overgangen met name tussen natuur en landbouw een meer geleidelijk karakter.
Binnen het gezamenlijk gebiedsproces van het NPLG spannen we ons in om samen met partners in de regio nieuwe bossen te realiseren die bijdragen aan het oplossen van de stikstofopgave, waterretentie en andere milieuproblemen. Bos kan mogelijk een buffer vormen door het aanleggen van brede bossingels.
- **Bossen in beekdalen**
We streven naar de realisatie van 675 hectare nieuw bos in de beekdalen. Met een integrale aanpak realiseren we een zo natuurlijk mogelijk klimaatbestendig beekdallandschap. Zo gaat het klimaatrobuust maken van de watersystemen en het realiseren van de Kaderrichtlijn Water opgaven hand in hand met het robuuster maken en verbinden van de bos en natuurgebieden. We zoeken hierbij de samenwerking binnen het NPLG en met de hoogwateropgave in Zuid-Limburg. Met deze ambitie dragen we bij aan de doelen van het programma Waterveiligheid en Ruimte Limburg (WRL). Met de aanleg van bos, bosstroken en graften vergroten we de sponswerking van het landschap. In het Heuvelland zijn de plateauranden aangewezen gebieden om via natuur of bosontwikkeling te bereiken dat minder water rechtstreeks afstroomt naar de beekdalen. In samenhang met de bosaanlegambities binnen het NNL zien we tevens potentie voor meer (spontane) bosontwikkeling in de vorm van (Grensmaas en Zandmaas) en beek- en rivier begeleidend bos.
- **Bossen bij steden en dorpen**
We streven naar 400 hectare meer bos rondom steden en dorpen. Met de aanleg van bos en stedelijk groen willen we in en rond steden en dorpen, de leefbaarheid vergroten en een bijdrage leveren aan een meer klimaat adaptieve inrichting door het opvangen en vasthouden van water in de stad en het tegengaan van hittestress.
Daarnaast streven we als klimaatmitigatiemaatregelen, binnen de bebouwde kommen van steden en dorpen naar een minimale boomkronenbedekking van 10 tot 20%.
We ontplooiën initiatieven om de zogeheten gedeeltelijke gerealiseerde 'Grote Boslocaties' uit de Bosnota Limburg (1998) te reactiveren. In overleg met de betreffende gemeenten (Landgraaf-Kerkrade, Maastricht, Sittard-Geleen, Venlo) onderzoeken we of initiatieven een doorontwikkeling kunnen krijgen en vergroot worden. De gemeente Weert die recentelijk heeft laten zien ook in staat te zijn grote bosprojecten te realiseren wordt hierbij meegenomen. Met de gemeente Roermond wordt gezien of en hoe deze bij kan dragen aan het ontwikkelen van bossen in de stadsrandzone.
- **Overig bos in het landelijk gebied**
We streven naar de realisatie van 500 ha blijvende bossen in het landelijk gebied, anders dan de beekdalen en de overgangszones. Het betreft onder meer nieuwe landgoederen, groenblauwe dooradering, waterretentie

⁶ Overgangszones worden opgevat als gebieden met een andere bestemming dan natuur (meestal landbouw), die grenzen aan het NNN of Natura 2000

De genoemde oppervlakten zijn indicatief en zijn uitwisselbaar. Lopende de uitvoering zullen we via monitoring en evaluaties bezien of en hoe we deze moeten bijstellen.

Instrumenten en realisatiestrategieën

- Wij koppelen bosuitbreiding zo veel mogelijk aan andere maatschappelijke opgaven. Daartoe onderzoeken we samen met o.a. gemeenten, het Waterschap Limburg, private partijen, regionale energie coöperaties en agrarische vertegenwoordigers de mogelijkheden.
- We zetten in op een “bossenmakelaar”. Deze vormt de schakel die in het proces ontbreekt en is de verbinding tussen grondeigenaren die bosaanplant overwegen -of dat zouden kunnen doen- en partijen die kunnen ondersteunen om bos aan te leggen. De ‘bossenmakelaar’ stimuleert, organiseert, verbindt en jaagt activiteiten aan gericht op meer bos. In samenwerking met andere partijen in Limburg onderzoeken we de mogelijkheid en haalbaarheid voor de instelling van een dergelijke functie.
- We zoeken financieringsmogelijkheden en kijken naar innovatieve financieringsvormen en financieringskansen vanuit het Rijk, Europa en regionale publieke en private partners. We ontwikkelen, afgestemd of in samenwerking met andere initiatieven financiële, wettelijke en ruimtelijke instrumentkoffers om bosuitbreiding mogelijk te maken. Bezien wordt of wet- en regelgeving bosaanleg in de weg staat en waar nodig eigen regels op dit vlak verbeterd.
- Het is de bedoeling dat bos buiten de NNL door een brede groep aan partijen gerealiseerd wordt. Naast de bekende partijen als terreinbeheerders kan het bos door het bedrijfsleven en particulieren wordt gerealiseerd. Door het combineren en ‘stapelen’ van geldstromen wordt samen met nationale initiatieven gekomen tot publiek-private fondsvorming. Dit vraagt inzet op onderzoek naar nieuwe financiële middelen zoals CO₂-credits en koppelkansen met middelen uit de klimaatopgave (als hittestress, vergroening steden en waterretentie). Hierbij wordt een koppeling met de SPUK/ het Programma Natuur mogelijk geacht.
- We bezien bij het realiseren van (grote) projecten hoe binnen deze projecten als neven doel of als landschappelijke aankleding bomen en bossen gerealiseerd kunnen worden. Daarom ontwikkelen we een norm waarmee bepaald kan worden hoeveel bomen en groen een project dient te ontwikkelen om doorgang te kunnen vinden.

3.2.3. Natuurcompensatie

Wat willen we bereiken?

We realiseren 150 hectare boscompensatie⁷. Dit betreft de compensatie van eerdere ontbossingen ten behoeve van Natura 2000 doelen in Limburg vanaf 2017.

Voor de toekomst hanteren we het principe dat in het kader van Natura 2000 voor natuurontwikkeling te kappen hectares bos worden gecompenseerd. Het behoud en beschermen van oude bossen en bomen is de standaard. Mocht het kappen of omvormen van bestaand bos onvermijdelijk dan is compensatie noodzakelijk.

⁷ **Boscompensatie**

Het vervullen van de herplantplicht op andere grond. Hiervoor geldt naast de compensatie een toeslag per ha die verloren gaat. Hoe ouder het bos hoe hoger de toeslag.

Waarom willen we dat?

Vanwege eerdere ontbossingen t.b.v. de ontwikkeling van natuurdoelen in Natura 2000- gebieden die gericht waren op korte vegetatietypen of bijzondere doelsoorten. Er gold destijds geen wettelijke herplantplicht. Door de minister van LNV is toegezegd dat deze verloren gegane bossen alsnog gedeeltelijk gecompenseerd zullen worden. Ook in Limburg is om deze reden bos gekapt. Omdat ontbossing leidt tot verlies van koolstofopslag en maatschappelijke onrust wordt ontbossing met terugwerkende kracht gecompenseerd met bosaanleg.

Hoe willen we dat bereiken?

Het is de bedoeling dit compensatiebos zoveel mogelijk buiten het NNL te ontwikkelen en te realiseren. Omdat het meeste bos is verdwenen onder verantwoordelijkheid van de TBO's wordt in eerste instantie met deze partijen gezocht naar locaties om invulling te geven aan deze historische compensatieplicht.

3.2.4. Samenvatting van de Limburgse bosuitbreidingsopgave

Figuur 1 geeft een samenvatting van uitwerking van onze bosuitbreidingsopgave zoals hierboven beschreven, met daarin onderscheid tussen bosuitbreiding binnen het NNL en bosuitbreiding buiten het NNL.

Categorie	Indicatieve oppervlakte	Niet limitatieve duiding	Belangrijkste partners	Opmerkingen
<i>In het NNL (1250 ha)</i>				
Extra (spontaan) bos in het NNL	1250 ha	Ontwikkelopgave, programma Natuur, landgoederen	TBO's, RWS, particulieren	Inclusief (spontaan) beekdalen en rivierbos in het NNL (bv Grensmaas, Ooijen-Wanssum)
<i>Buiten het NNL (2250 ha)</i>				
Overgangs- en verbindingzones	675 ha	Vergroten en verbinden boskernen, groenblauwe dooradering, landgoederen, preventie erosie en afstroming	TBO's, particulieren, agrariërs, gemeenten	Ook mogelijkheden voor tijdelijk bos en agrarische bosvormen op locaties met (extensieve) agrarische functie in deze zone
Beekdalen en rivier begeleidend bos (buiten NNL).	675 ha	(Spontaan) beek begeleidend bos, Broekbossen, vergroten en verbinden boskernen, groenblauwe dooradering, landgoederen, waterretentie.	Waterschap, TBO's, particulieren	In bufferzones rond beken zoals beschreven in het NPLG. Ook mogelijkheden voor tijdelijk bos en agrarische bosvormen op locaties met (extensieve) agrarische functie in deze zone
Overig landelijk	500 ha	(agrarische)	Agrariërs,	Ook mogelijkheden

gebied		Landgoederen, groenblauwe dooradering, waterretentie	particulieren gemeenten	voor tijdelijk bos en agrarische bosvormen op locaties met (extensieve) agrarische functie in deze zone
Dorps en stadsbossen, grote boslocaties	400 ha	Uitloop- en recreatiegebieden, landgoederen, groenblauwe dooradering, waterretentie en infiltratie	Gemeenten, particulieren, bedrijven	
Totaal blijvend nieuw bos	3500 ha			Dit is 10% uitbreiding t.o.v. het bestaande Limburgse areaal.
Compensatie bossen	150 ha	Compensatie van gekapte bos	TBO's Particulieren Gemeenten	Betreft vastgelegde taakstelling voor Limburg
Tijdelijk bos en agrarische bosvormen buiten NNN	1600 ha	Agroforestry, Voedselbossen Tijdelijke (productie)bos op landbouwgronden	Agrariërs en particulieren	Landbouwbestemming blijft overeind, aanleg met ontheffing van de herplantplicht

3.2.5. Overzicht acties

Paragraaf	Doel	Actie	Trekker
3.2.1	1250 ha nieuw bos in NNL realiseren	Uitwerken mogelijkheden/ afspraken maken op basis van onderzoek naar areaalontwikkeling	Provincie (realiseert) In samenwerking boseigenaren
3.2.2	2250 nieuw bos buiten het NNL	Uitwerken onderzoek areaalontwikkeling en zoeken naar meekoppelkansen andere functies: in een realisatie strategieën	Provincie (realiseert) in samenwerking met stakeholders (o.a. gemeenten, waterschap, private partijen)
3.3.2	2250 ha nieuw bos buiten het NNL	Bosuitbreiding opnemen in gebiedsgerichte aanpak/ NPLG	Provincie (realiseert)
3.2.2	idem	Onderzoeken mogelijkheid bossenmakelaar	Provincie stimuleert) in samenwerking stakeholders
3.2.2	idem	Verkennen doorontwikkeling lokale initiatieven uit de Bosnota	Provincie (realiseert)
3.2.2	idem	Verkennen innovatieve financieringsmogelijkheden vanuit Rijk, Europa, publiek/ private middelen o.a. koolstofcertificaten	Rijk, samen met provincie (realiseert)
3.2.2.	idem	Verkennen belemmerende juridische wet- en regelgeving	Provincie (reguleert)
3.2.2	klimaatbestendig bos in beekdalen	Verkennen mogelijkheden voor bosuitbreiding en opnemen in uitvoeringsplannen. Vastleggen in convenanten.	Provincie (participeert) samen met Waterschap en RWS
3.2.2	Meer bomen en bos in steden en dorpen	Gemeenten stimuleren tot areaaluitbreiding in gebouwde omgeving	Gemeenten Provincie (stimuleert)
3.2.2	Bosuitbreiding bij woonwijken en bouwplannen	Stimuleren initiatieven evt via subsidie mits extra middelen via nieuwe coalitie en communicatie	Gemeenten in samenwerking met woningbouwcorporaties. Provincie stimuleert.
3.2.3	150 ha. compensatie ontbossing in Natura 2000, buiten het NNL	Uitwerken plan met TBO's voor invulling ha. Compensatie.	Provincies (stimuleert en realiseert) samen met TBO's

3.3. Ambitie meervoudig gebruik bos

Wat is onze ambitie?

De ambitie 'Meervoudig gebruik van bos' is gericht op het verbeteren van de functievervulling van de bossen. Het bos kent naast biodiversiteit vele maatschappelijke functies zoals houtproductie, recreëren, cultuurhistorische waarden. Gelet op de klimaatopgave kan bos ook nieuwe functies gaan vervullen als het vasthouden van water, het vastleggen van CO₂ en het verminderen van hittestress. Het vinden van een balans tussen gebruik van bos en de waarde van het bos is van belang; om aan alle klimatologische, ecologische en maatschappelijke behoeften te voldoen moeten bestaande bossen hun functies beter vervullen.

Via geleidelijke omvormingen en aanpassingen kan de recreatieve functie en aantrekkelijkheid verbeterd worden, natuurwaarden verhoogd, houtoogst verbeterd, de koolstof opslag in hout en de bodem verhoogd.

We zoeken naar de samenhang en meekoppelkansen met andere provinciale programma's zoals het Programma Landschap dat momenteel wordt opgesteld.

3.3.1. Recreatie en toerisme

Wat willen we bereiken?

- We willen de toegankelijkheid en beleefbaarheid van wegen en paden bij de bestaande en nieuwe bossen voor onze burgers en onze bezoekers behouden.
- We willen de recreatieve aantrekkelijkheid van bestaande bossen behouden en ontwikkelen, en met name door toename van bosareaal de recreatieve opvangcapaciteit vergroten.
- We willen de meest kwetsbare bosgebieden beschermen door het spreiden en zoneren van recreatief medegebruik.

Waarom willen we dat?

We vinden een gezonde en groene leefomgeving belangrijk vanuit de gedachte dat dit bijdraagt aan de volksgezondheid. Bossen en bomen spelen daar een belangrijke rol in.

Met ons programma bossen dragen we bij aan de missies uit het Missiegedreven economisch beleidskader, 'Limburg maakt energiek en Limburg maakt gezond'.

Een belangrijke voorwaarde voor een florerende vrijetijdseconomie is de kwaliteit van landschap en natuur. Bossen zijn favoriete recreatiegebieden voor heel veel Nederlanders, en dragen dus bij aan de bloei van de vrijetijdseconomie. Tevens versterken ze de aantrekkelijkheid van horecabedrijven, campings en recreatiegebieden.

We willen voorkomen dat bosgebieden lijden onder een te hoge recreatiedruk. Daarom is het van belang om kwetsbare gebieden te beschermen en de recreatiedruk op een goede manier te spreiden.

Hoe willen we dat bereiken?

- We onderzoeken hoe we de toegankelijkheid en belevingswaarde van onze bossen kunnen vergroten en stemmen dit af met partners, zorgen voor visie en plangericht op een eenduidig marketingconcept.
- In samenwerking met de recreatiesector en de bouseigenaren onderzoeken we hoe we recreanten kunnen leiden naar de minder kwetsbare bossen met een goede infrastructuur en zonering.
- We stimuleren natuurbeheerders/bouseigenaren om te komen tot een goede zonering van recreatiedruk. We zetten in op spreidings-/ zoneringsplannen zodat we recreatieve overbelasting van kwetsbare gebieden voorkomen.
- We stimuleren de beleefbaarheid van een bos binnen het Natuurnetwerk door op de terreinen die in aanmerking komen voor natuurbeheersubsidie een bijdrage voor het treffen van recreatieve voorzieningen beschikbaar te stellen.

- We stimuleren de realisatie van een goede infrastructuur, parkeergelegenheden en wandelpaden nabij bossen. We stimuleren dat door een subsidieregeling indien extra middelen vanuit het volgend coalitieakkoord beschikbaar komen.
- We stimuleren mensgerichte natuur door het toevoegen van bos en houtige landschapselementen (recreatiebos) nabij bestaande recreatierreinen en parken, bij dorpen en steden, stadsparken (zie daarvoor 2.2.6). We stimuleren dat door een subsidieregeling indien extra middelen vanuit het volgend coalitieakkoord beschikbaar komen
- We verstrekken bijdragen voor recreatieve voorzieningen op bosterreinen waarvoor ook natuurbeheersubsidie wordt verstrekt, als onderdeel van de SNL-begroting
- Uitbreiding van het bosareaal zoals beschreven in H3.2 ook bij aan het beter spreiden van de recreatie en vergroting van het areaal bos dat beschikbaar is voor recreatie.

3.3.2. Duurzaam bouwen en houtoogst

Wat willen we bereiken?

- We streven naar een toename van het gebruik van hout in de bouw en andere sectoren. Wel verbinden we hier de voorwaarde aan dat het moet gaan over duurzaam geproduceerd hout, zodat het een duurzame vervanging is van grondstoffen waarvoor anders fossiele koolstof aangesproken moet worden.
- Een toename van Limburgs hout dat geschikt is voor hoogwaardige toepassingen.
- Het in Limburg geoogst hout wordt zo hoogwaardig mogelijk ingezet. We willen een zo lang mogelijke levensduur van bouwmaterialen en de mogelijkheid om het hout na deze toepassing te hergebruiken, zodat koolstof zo lang mogelijk blijft opgeslagen in de houtketen.

Waarom willen we dat?

Het Nederlandse bos verzorgt nu slechts ca. 10% van onze eigen houtbehoefte. Het geïmporteerde hout komt vooral uit Europees bos en vooral uit Scandinavië. Met het oog op de klimaatdoelen en het sluiten van kringlopen is het wenselijk meer lokaal geproduceerd hout te gebruiken.

Het gebruik van meer hout in de bouw verlaagt de hoeveelheid materialen die geproduceerd zijn met of ontstaan zijn door het gebruik van fossiele koolstof. Hiermee verminderen we de CO₂-uitstoot en leggen koolstof langdurig vast.

Hoe willen we dat bereiken?

- We stimuleren de markt te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om een grotere deel van de bijgroei te oogsten en het beheer meer te richten op houtoogst. Tevens stimuleren we beter bosbeheer waardoor meer houtoogst mogelijk wordt, zonder dat dit afbreuk doet aan de biodiversiteit.
- We stimuleren de markt in zetten op de productie van waardevoller hout door enerzijds bij de aanleg van bos een bepaald percentage productiegerichte soorten te promoten. We stimuleren de ontwikkeling van een kader waarmee per project bepaald kan worden of, hoeveel en welke boomsoorten aangeplant moeten worden die bij kunnen dragen aan duurzame houtproductie. En anderzijds stimuleren we maatregelen om de productie van kwaliteitshout in bestaande bossen te vergroten, bijvoorbeeld door het tijdig op snoeien van de meest waardevolle bomen en via gerichte dunningen de bijgroei van waardevolle bomen vergroten. We stimuleren dit via een subsidieregeling, indien extra middelen uit het coalitie akkoord
- We stimuleren dat als we nieuw bos realiseren, dit gebeurt met soorten die ook waardevol hout op kunnen leveren. Zie hoofdstuk 2.3.2.
- We stimuleren hoogwaardige toepassing van hout via communicatie, voorlichting en onderzoek samen met de houtsector over de toepassingen van hout. We onderzoeken aansluitend met het programma Missie gedreven economisch beleidskader en het

beleidskader circulaire economie hoe we kunnen stimuleren dat Limburgs hout in de eigen provincie wordt toegepast, met name in de woningbouwopgave.

- Als Provincie geven we het goede voorbeeld door het zoveel mogelijk toepassen duurzaam geproduceerd hout.

3.3.3. Agroforestry

In het kader van de transitie van het landelijk gebied, en daarbinnen de transitie van de landbouw streven we naar nieuwe, bij voorkeur extensievere vormen van landbouw. Agroforestry levert daar een bijdrage aan. Agroforestry kent vele vormen. We denken hierbij bijvoorbeeld aan strokenteelt met bomen, aan voederbomen in (rond)veehouderijen, bomen in kippenuitlopen, schaduwbomen in weilanden of boomweiden, al dan niet met vruchtbomen.

Wat willen we bereiken?

- Voor de toename van agroforestry ondersteunt de Provincie Limburg het project Agroforestry Netwerk Limburg; dit netwerk sluit aan op de landelijke ambitie van de landelijke Bossenstrategie. Zij hanteert een gewenste groei in Limburg van tenminste 1600 ha agroforestry in 2030. Dat komt neer op een toename van 200 ha agroforestry per jaar.
- Het vergroten van de maatschappelijke betrokkenheid van Limburgers bij landschap en educatie omtrent nieuwe vormen van landbouw

Waarom willen we dat?

Agroforestry en voedselbossen dragen bij aan veel maatschappelijke thema's en opgaves zoals biodiversiteit, koolstofbinding, landschapsherstel, bodemverbetering, erosiebestrijding, waterberging, circulaire landbouw en voedselproductie.

Agroforestry biedt goede perspectieven aan agrarische bedrijven om hun bedrijfsvoering (deels) om te schakelen naar een systeem met volop maatschappelijke en ecosysteemdiensten. Door nauwe samenwerking met de landbouw ontstaan kansen om tegelijk (voedsel) te blijven produceren in combinatie met meer bos en de aanplant van bomen.

Agroforestry en voedselbossen zorgen er voor dat de grond de functie landbouw behoudt waardoor geen sprake is van waardevermindering.

Hoe willen we dat bereiken?

- We stimuleren het project Agroforestry Netwerk Limburg, dat streeft naar het ontwikkelen van een netwerk van boeren die gemotiveerd worden om bomen te planten op hun landbouwgrond via workshops, kennisdeling en planvorming.
- We ondersteunen agroforestry met name door kennisontwikkeling en -deling. Hiervoor sluiten we aan bij (nationale) beleidskaders en volgen we de ontwikkelingen binnen het nieuwe GLB (Gemeenschappelijk Landbouw Beleid). Agroforestry maakt onderdeel uit van Natuurinclusieve Landbouw.
- Ter vergroting van de houtproductie stimuleren we het gebruik van snelgroeiende soorten bij agrariërs die agroforestry bedrijven door kennis te verspreiden.
- Via vaststelling Nadere subsidieregels landschapselementen en voedselbossen 2022-2023

3.3.4. Voedselbossen

Een voedselbos is een door mensen ontworpen productief ecosysteem, met een hoge diversiteit aan meerjarige en/of houtige soorten, waarvan delen (vruchten, zaden, bladeren, stengels ed.) voor de mens als voedsel dienen. Voedselbossen kunnen in vele maten en vormen voorkomen. Als onderdeel van de agroforestry; aangelegd voor commerciële agrarische productie van voedsel en hout enerzijds en anderzijds als bos buiten het NNL met een rol in het versterken van ecosysteemdiensten en

biodiversiteit. Vele tussenvormen met meervoudig gebruik van het bos als recreatie, beleving en educatie zijn mogelijk.

Wat willen we bereiken?

- Daar waar de grond de functie landbouw behoudt vallen voedselbossen onder de agroforestry en gelden de doelen die in paragraaf 3.3.3 Agroforestry worden genoemd.
- Het onderzoeken welke rol voedselbossen met de functie natuur kunnen spelen in het buitengebied en dorp en stad.

Waarom willen we dat?

Voedselbossen kunnen buiten het NNL bijdragen aan de biodiversiteit en de natuurlijke basiskwaliteit in het landelijk gebied. Zo kunnen soms delen van ecologische verbindingszones tussen natuurgebieden en overgangszones tussen landbouw en Natura2000 gebieden ingevuld worden met voedselbossen.

Vanuit de samenleving is interesse voor voedselbossen; het stimuleert betrokkenheid van mensen bij hun eigen voedselvoorziening.

Hoe willen we dat bereiken?

- Het openstellen van een subsidieregeling voor de aanleg van Landschapselementen en Voedselbossen in 2022-2023. We zien voedselbossen als een productief systeem dat buiten het NNL een rol kan vervullen in om de natuurlijke basiskwaliteit van het landschap te versterken. Er kan daar dan ook gekozen worden om de agrarische bestemming van de gronden te behouden.
- Binnen het NNL streven we naar belangrijke natuurfuncties en zien we mogelijkheid voor voedselbossen.

3.3.5. Overzicht acties

Paragraaf	Doel	Actie	Trekker
3.3.1	Behouden toegankelijkheid en beleefbaarheid	Onderzoek en planontwikkeling samen met andere beleidsterreinen/ vrijetijdseconomie en bouseigenaren. Verstrekken bijdrage voor recreatieve voorzieningen op bosterreinen waarvoor ook natuurbeheersubsidie wordt verstrekt.	Provincie (stimuleert)
3.3.1	Verstoring voorkomen in kwetsbare gebieden en actie	Stimuleren de ontwikkeling van zonering van recreatiedruk via zoneringsplan	Provincie (stimuleert en participeert) samen met recreatiesector/ TBO's
3.3.1	Bescherming kwetsbare gebieden	Stimuleren realisatie goede infrastructuur via openstelling subsidieregeling mits extra middelen (coalitie na mrt 2023)	Provincie (stimuleert) met TBO's/ gemeenten
3.3.1	Bescherming van kwetsbare gebieden	In samenwerking met partijen onderzoeken we hoe recreanten naar minder kwetsbare gebieden leiden.	Provincie (stimuleert)
3.3.1	Meer mensgericht bos bij dorpen, steden, vakantie en recreatieparken	Stimuleren aanleg recreatiebos bij o.a. recreatieterreinen in overleg recreatiesector, gemeenten en bouseigenaren.	Provincie (stimuleert)
3.3.2	Stimuleren lokaal houtoogst	Onderzoek naar mogelijkheid meer bijgroei-oogst	Provincie (Stimuleert)
3.3.2	Stimuleren waardevoller bos houtoogst	We stimuleren bep. % productiebos. We ontwikkelen een kader. We stimuleren maatregelen t.b.v. productie kwaliteitshout	Provincie (stimuleert, indien extra middelen uit het coalitieakkoord)
3.3.2	Stimuleren waardevolle houtoogst	We stimuleren bij realisatie nieuw bos soorten die waardevol hout opleveren	Provincie (stimuleert)
3.3.2	Stimuleren duurzaam gebruik hout	-Samenwerking zoeken met houtsector, -communicatie en voorlichting en onderzoek. -Voorbeeldfunctie inzetten	Provincie (stimuleert, participeert)
3.3.3	Stimuleren agroforestry	We ondersteunen het project Agroforestry netwerk Limburg van boeren door kennisdeling en workshops	Provincie (stimuleert)
3.3.3	Stimuleren agroforestry	We sluiten aan bij nationale beleidskaders (GLB)	Provincie (participeert)
3.3.3	Stimuleren agroforestry	We onderzoeken mogelijkheid groter deel bijgroei te oogsten en beheer meer gericht op houtoogst	Provincie (realiseert)

3.4. Ambitie meer draagvlak bos

Wat is onze ambitie?

Voor de ambitie '**Meer draagvlak bos**' is maatschappelijk draagvlak onontbeerlijk om een succesvolle realisatie van het bosbeleid te bereiken. We vergroten de **beleving** door meer maatschappelijke betrokkenheid bij, kennis van- en begrip voor bossen, bomen en bosbeheer.

We willen gezonde, toekomstbestendige en maatschappelijke gewaardeerde bossen met een hoge biodiversiteit. Maatschappelijke gewaardeerde bossen vragen een grotere betrokkenheid van burgers en meer kennisuitwisseling met burgers. We willen in ons beleid meer aansluiten bij de betrokkenheid vanuit de samenleving. Door te zorgen voor een betere verbinding tussen de burgers en het bos en willen omwonenden en burgers beter informeren en raadplegen over bosbeleid en beheer om daarmee de participatie van burgers te vergroten. Hoe meer kennis zij hebben, hoe groter de acceptatie voor een actief bosbeheer en des te meer bereidheid er is om mee te denken en te werken.

3.4.1. Communicatie en participatie

Wat willen we bereiken?

- Het belang en de rol van bossen moet zichtbaar zijn voor de samenleving. Ook de functie van bosbeleid/beheer duiden we krachtiger.
- We sluiten aan op de betrokkenheid van burgers en op de zorgen die burgers hebben over de instandhouding, het beheer en de houtoogst in het bos. Hetzelfde geldt voor de zorgen die soms opduiken als het gaat over aanleg van nieuwe bossen.
- We bieden steun en commitment aan de TBO's om de wil, noodzaak en oproep om het bestaande bos beter te beschermen en meer bos te realiseren.

Waarom willen we dat?

Er zijn veel vragen en soms emoties en over het bosbeheer. Met name als het gaat om houtkap en bosverjonging en de teloorgang van natuur en landschap. Anderzijds zijn er soms ook zorgen als nieuw bos wordt aangelegd. Burgers willen in een vroegtijdig stadium worden geïnformeerd over ingrepen in het bos en er zijn ook burgers die de kennis hebben om hierover mee te denken. Dit draagt bij aan meer kennis, betrokkenheid, begrip, een grotere participatie, het nemen van medeverantwoordelijkheid en het wegnemen van belemmeringen voor (nieuwe) bossen.

Hoe willen we dat bereiken?

- We ontwikkelen een passende communicatiestrategie met gebruikmaking van moderne communicatiemiddelen die gericht zijn op het verbinden van mensen en het bos, op informeren over bos en bosbeheer en stimuleren van de dialoog met burgers/organisaties en zorgen voor bijhorende communicatiemiddelenmix, planning en begroting.
- We geven zelf het goede voorbeeld, bijvoorbeeld in de vorm van zelfrealisatie bos op eigen gronden. Deze voorbeelden delen we in de communicatie-uitingen.
- Communicatie en participatie-activiteiten voeren we uit we in samenspraak met de terreinbeherende organisaties en andere stakeholders, door afspraken te maken over actieve en gezamenlijke communicatie over bosdoelen, bosbeheer en bosaanleg. We maken gebruik van experts om campagnes te voeren.
- Ondersteuning initiatieven.

Wat willen we bereiken?

- We willen een grotere betrokkenheid van burgers bij realisatie van bos en bomen (-beleid).
- We willen lokale/ regionale burgerinitiatieven die bijdragen aan de ontwikkeling van extra bos/ bomen en betere bos stimuleren, zoals voedselbossen.

Waarom willen we dat?

We willen burgers betrekken bij bos, en uitvoering van het bosbeleid. We willen hiermee de bewustwording van burgers vergroten en burgers stimuleren tot handelen. Dit draagt bij aan de realisatie van meer bomen en bos.

Deze initiatieven dragen bij aan de versterking van de biodiversiteit. Recente voedselbos initiatieven en tiny forests bevestigen de kansen die er op dit punt zijn.

Hoe willen we dat bereiken?

- Burgerinitiatieven of initiatieven van maatschappelijke organisaties zoals de SNFL, IVN, VIVARA of gemeenten gericht op aanplanten van bos/ bomen bevorderen en ondersteunen. Ook Stichting Urgenda levert een bijdrage met haar campagne 'MeerBomenNu'. We stimuleren door middel van subsidie of ontwikkelen daarvoor een subsidieregeling, zoals bijv. een subsidieregeling voor voedselbossen of Tiny Forests en stellen deze open.
- We ondersteunen educatieprojecten/ schoolprojecten en continueren de samenwerking in het kader van de boomfeestdag. We zoeken daartoe de financiële middelen.

3.4.2. Kennisontwikkeling**Wat willen we bereiken?**

Beschikbaarheid over meer kennis van de effecten van bosbeheermaatregelen en bosuitbreiding en hoe deze bijdragen aan oplossingen.

Waarom willen we dat?

Er is beperkt kennis en praktijkervaring hoe bosmaatregelen en uitbreiding bijdragen aan het terugdringen van biodiversiteitsverlies.

Hoe willen we dat bereiken?

- We delen kennis en ervaringen en leren van elkaar door het instellen van een klankbordgroep of deskundigenteam bos en bosbeheer.
- We zetten deskundigen in, intermediairs of een bossenmakelaar bij de uitvoering van onze Limburgse aanpak bossen.
- We verspreiden kennis over doelen van bos, bosbeheer en kennis vanuit onderzoek. We benutten actief onze beschikbare middelen zoals de website en Facebook.
- We zorgen voor een goede monitoring van de aanpak en de maatregelen m.b.t. areaal bos, boskwaliteit. We sluiten daarbij aan bij bestaande landelijke en Europese systemen, waaronder Nationale Bosinventarisatie, Monitor Landelijke Bossenstrategie. Daartoe zoeken we de financiële middelen.

3.4.3. Overzicht Acties

Paragraaf	Doel	Actie	Trekker
3.4,1	Verbinden en informeren over bos	Ontwikkeling communicatiestrategie met moderne middelen, communicatiematrix, planning en begroting	Provincie Limburg (realiseert)
3.4.1	Informeren van de doelgroep	We zorgen voor beschikbare informatie. Dit delen we via communicatiemiddelen met de doelgroepen.	Provincie Limburg (realiseert) en stakeholders
3.4.1	Betrekken van de doelgroep	We maken gebruik van experts.	Provincie Limburg (realiseert)
3.4.1	Doelgroep activeren	We geven zelf het goede voorbeeld en delen die in de communicatie-uitingen.	Provincie Limburg (realiseert)
3.4.2	Ondersteuning initiatieven	Ondersteuning burgerinitiatieven.	Provincie Limburg (participeert en realiseert)
3.4.2	Ondersteuning initiatieven	Ondersteunen educatieprojecten en zoeken naar financiële middelen	Provincie (realiseert)
3.4.3	Kennisontwikkeling	Instellen klankbordgroep	Provincie Limburgs (realiseert)
3.4.3	kennisontwikkeling	Bosexpert/ bossenmakelaar	Provincie Limburg (stimuleert, realiseert)
3.4.3	Kennisdelen	Verspreiden kennis via digitale communicatiemogelijkheden	Provincie Limburg (realiseert)
3.4.3	Kennisdelen	Monitoring areaal bos, kwaliteit bos, effecten maatregelen bos	Provincie Limburg (realiseert)

4. Monitoring, toezicht en handhaving

Wat is onze ambitie?

We willen goed zicht hebben op de voortgang van ons beleid om bij te kunnen stellen indien nodig. We beschermen en reguleren onze bossen via de wettelijke instrumenten van ontheffingverlening, toezicht en handhaving

4.1. Monitoring

Wat willen we bereiken?

- We willen actueel inzicht in de huidige toestand van onze houtopstanden, bomen en bossen. We willen de voortgang en de effecten van ons beleid goed kunnen volgen via monitoring.
- We rapporteren over de bosmonitoring via de jaarlijkse P&C-cyclus en met de gezamenlijke provincies via de jaarlijkse Voortgangsrapportage Natuur.

Waarom willen we dat?

Een actueel overzicht en inzicht van de kwaliteit van de bossen is nodig om effectief beleid in te kunnen zetten en maatregelen aan te passen.

Bij relevante ontwikkelingen, calamiteiten of vragen uit de Limburgse samenleving is het van belang voor zowel de professional als de burger, een actueel en correct antwoord te kunnen formuleren.

Daarom is het nodig dat er een goede registratie komt van veranderingen van doelen en resultaten.

Hoe willen we dat bereiken?

- Om het realisatietempo goed in de gaten te houden voeren we na vaststelling van de Limburgse aanpak Bossen een nulmeting uit, die fungeert als start-. We organiseren daartoe intern een inventarisatie naar de kwaliteit van de bossen en voeren dit uit in samenwerking met onze stakeholders. Gezocht wordt naar een mogelijke combinatie met bestaande flora en fauna onderzoeken van de Provincie en de terreinbeherende organisaties.
- Voor wat betreft de monitoring sluiten we aan bij de landelijke monitoringsystematiek zoals de genoemde periodieke 'Nederlandse bos inventarisatie' cyclus. Deze kan in opdracht worden verbijzonderd of verfijnd ten behoeve van de Limburgse situatie. Daarnaast worden bosterreinen die met natuurbeheersubsidie worden beheerd volgens het SNL-stelsel geldend protocol gemonitord, evenals bosterreinen die onderdeel zijn van een Natura 2000 gebied. We continueren deze monitoring. Verkend wordt of aan de hand van lucht- of satellietfoto's uitspraken gedaan kunnen worden over de toestand van de bossen.

4.2. Toezicht en handhaving

Wat willen we bereiken?

Met het oog op het behoud van de oppervlakte en kwaliteit van de bossen handhaven we de regels met betrekking tot de omgevingsverordening, de wet Natuurbescherming (hoofdstuk 4 Houtopstanden) en de Beleidsregels Houtopstanden.

Waarom willen we dat?

Provincies zijn verantwoordelijk voor toezicht en handhaving op het gebied van de Wet Natuurbescherming. Het gaat om de uitvoering van de Wet natuurbescherming, de Omgevingsverordening van de provincie Limburg en de Beleidsregels Houtopstanden. De provincie is verantwoordelijk voor de vergunningverlening. Ook willen we handhaving op natuurbeheersubsidies, hetgeen een extra taak is.

Hoe willen we dat bereiken?

- Toezichthouders, handhavers en vergunningverleners van de Provincie werken nauw samen met de beleidsafdeling.

- De taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving zijn belegd bij de Cluster Vergunningen, toezicht en handhaving (VTH).
- We houden toezicht en treden indien nodig handhavend op bij overtreding van de Wet natuurbescherming en de Omgevingsverordening Limburg.
- We bezien hoe we de beschikbare middelen kunnen versterken om taken effectief uit te kunnen voeren.

4.3. Acties

Paragraaf	Doel	Actie	Trekker	Middelen/ Financiering
4.1.1	Overzicht toestand boskwaliteit	Onderzoek/ nulmeting boskwaliteit en monitoren	Provincie (stimuleert) in samenwerking met landelijke partijen	Provincie/ NPLG
4.1.1	Voortgangs-monitoring Limburgse aanpak Bossen	Deelname landelijke monitoring systematieken	Provincie (realiseert) in samenwerking met Bij12/LNV)	Rijk/ provincie
4.1.2	Behoud oppervlakte en kwaliteit bossen	Handhaven regels Wet Natuurbescherming, Omgevingsverordening en Beleidsregels Houtopstanden	Provincie (realiseert)	Provincie

5. Uitvoeringsstrategie en financiering

5.1. Uitvoeringsstrategie

De uitvoering van de ambities van de Limburgse aanpak Bossen zal via meerder sporen plaatsvinden. Naast het ruimtelijk spoor (Omgevingsverordening) is voor de financiering een deel vanuit de middelen van het landelijk programma Natuur voor de periode 2021-2023 (boscompensatie) beschikbaar.

Na de provinciale coalitievorming in 2023 worden de accenten die hieruit voortvloeien vertaald in een Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied dat inzicht geeft in de beschikbare en nog te verwerven financiële middelen en capaciteit die nodig is. Het voor 1 juli 2023 op te stellen Gebiedsplan maakt onderdeel uit van dit Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied. Via dit Gebiedsplan en de uitvoerende processen kunnen de ambities van de Limburgse aanpak Bossen worden gerealiseerd en de benodigde instrumenten en middelen beschikbaar komen.

5.2. Financieringsmogelijkheden

Om de Limburgse bosambities op het gebied van met name 'meer bos' en 'beter bos' te bekostigen zullen we de benutting van verschillende geldstromen stimuleren. Weinig geldstromen zijn concreet of specifiek voor het bos gelabeld. De uitdaging is om de toch ruim aanwezige financiële middelen beschikbaar te krijgen voor de Limburgse bossen. We verkennen middelen en fondsen die mogelijk ingezet kunnen worden voor financiering:

Europese middelen

- **Gemeenschappelijk Landbouwbeleid – Nationaal Strategisch plan (GLB- NSP)**
GLB-NSP is Nederlandse invulling van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) (2023 t/m 2027). Dit komt voort uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) en Europees Garantiefonds voor de Landbouw (ELGF). In totaal is er 800 miljoen euro beschikbaar aan Europees landbouwgeld. Deze middelen zijn onder meer inzetbaar voor de groenblauwe dooradering.
- **LIFE**
Europees subsidieprogramma dat bijdraagt aan het realiseren van het Europese milieu-, energie- en klimaatbeleid. Elke organisatie kan een subsidie aanvragen waarbij het moet gaan om projecten van minimaal €1 miljoen. Dit programma draagt bij aan Europese Green Deal en bosuitbreiding past binnen de regeling.

Landelijke/provinciale middelen

- **Natuurpact**
Het Rijk ondertekende samen met de twaalf provincies in 2013 het Natuurpact waarin afspraken zijn gemaakt over de ambities en financiering van het Nederlandse natuurbeleid tot 2027. Er is een bedrag van €415 miljoen per jaar afgesproken, voornamelijk voor het halen van de doelen onder de Vogel- en Habitatrichtlijn en de KRW, waar bomen en bossen een bijdrage aan kunnen leveren. Via dit budget kunnen nieuwe bossen in het NNL worden aangelegd en kan regulier beheer van bossen (SNL) bekostigd worden.
- **Landelijk Programma Natuur**
De overheid trekt €3 miljard uit om kwetsbare natuurgebieden te herstellen en te versterken. Voor 2021-2023 heeft het Rijk €600 miljoen voor natuurherstel beschikbaar gesteld aan de provincies, waarvan Limburg €61,8 miljoen gekregen heeft voor natuurherstel en €1,8 miljoen voor boscompensatie. Voor 2024-2030 zal naar verwachting een nieuwe ronde komen waar het resterende deel van de €3 miljard

verdeeld zal worden. Limburg heeft in de eerste periode ook middelen gevraagd en gekregen voor opwaardering van bestaande bossen. Vanuit dit programma kan er met bosuitbreiding in Limburg in overgangszones rond Natura 2000 gebieden gebruik gemaakt worden.

- **Versnelling natuurherstel en –verbetering:**

In het kader van versnelling stikstofreductie en natuurverbetering heeft het Rijk €125 miljoen beschikbaar gesteld voor versnelde natuurontwikkeling en €125 miljoen voor compensatie van Natura 2000-waarden als gevolg van infrastructuurprojecten van het Rijk. In Limburg wordt onderzocht of er goede locaties zijn voor deze compensatie en of er sprake kan zijn van bosaanleg, bijvoorbeeld eiken-haagbeuken bos in Zuid-Limburg.

- **Transitiefonds landelijk gebied**

Tot 2030 geeft het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) sturing aan de opgaven omtrent stikstof, natuur (inclusief bos), water, klimaat, landbouw en bodem. Daarin zijn de Vogel- en Habitatrichtlijn, de KRW en de Europese Klimaatwet leidend. In zogenaamde transitiegebieden is ook voorzien in een nieuwe beleids categorie; landschapshectares waar bosontwikkeling onderdeel van kan vormen.

Een Transitiefonds landelijk gebied is ingezet om de transitie van het landelijk gebied voorgesteld in het NPLG te financieren met een budget ter waarde van €24,3 miljard.

- o Per 1 juli 2023 moeten provincies een eerste versie van een Gebiedsplan gereed hebben met een onderbouwing voor een subsidieaanvraag. De Limburgse aanpak Bossen gaat hier onderdeel van uit maken en wordt geïntegreerd in het Gebiedsplan.
- o Quick Wins (QW): vooruitlopend op het NPLG is het mogelijk aanvragen in te dienen voor Quick Wins in het landelijk gebied. Deze middelen kunnen ook ingezet worden voor bosaanleg, met name in beekdalen en in overgangszones.

- **Klimaatakkoord**

Voor de uitvoering van het Klimaatakkoord is €51 miljoen beschikbaar voor het programma Bomen, Bos en Natuur. Dit geld is gereserveerd voor de aanpak van ontbossing in Natura 2000 en de daaraan gekoppelde inrichting van compensatiebos, voor de inrichting van rijksgronden, voor het herstel van landschapselementen en agroforestry, voor subsidieregelingen voor agrariërs die bos planten op hun gronden en voor onderzoekpilots.

- **Deltaprogramma ruimtelijke adaptatie**

Hierin staat beschreven hoe bebouwde en landelijke gebieden klimaatbestendig en waterrobuust ingericht moeten worden. Vanuit het Deltaprogramma zijn middelen beschikbaar om dit te realiseren, waarbij ook bomen en bos ingezet kunnen worden.

- **Provinciaal bosbeleid**

In de huidige coalitieperiode (tot maart 2023) zijn de provinciale middelen voor actief bosbeleid beperkt. Het is aan een volgend college van Gedeputeerde Staten om te bepalen in hoeverre het bereiken van de ambities uit de Limburgse aanpak Bossen ook wordt ondersteund door de inzet van eigen middelen.

- **Koolstofcertificaten**

Bomen en bos leggen CO₂ vast. Via Stichting Nationale Koolstofmarkt (SNK) kunnen koolstofcertificaten verkregen worden die op de vrijwillige koolstofmarkt verkocht kunnen worden.

- **Omschakelprogramma duurzame landbouw LNV**

Het ministerie van LNV biedt financiële ondersteuning voor de omslag naar toekomstbestendige landbouw. Voor dit omschakelprogramma is €175 miljoen uitgetrokken. Hierbij kunnen middelen voor agroforestry beschikbaar komen.

- **Impulsregeling klimaatadaptatie**

Gemeenten, provincies en waterschappen kunnen per werkregio een bijdrage vragen van het Rijk voor de uitvoering van klimaatadaptatiemaatregelen. Daar waar meer

bomen en bos ingezet worden voor klimaatadaptatie, kan een beroep worden gedaan op deze regeling.

- **Kaderregeling publiek private samenwerking (PPS)**

Binnen deze regeling werken gemeentes en aannemers samen om bij de aanleg van 'rood' tegelijk 'groen' te financieren (Rood voor Groen regeling). In combinatie met woningbouw kan bosuitbreiding op deze manier deels gefinancierd worden vanuit de overheid. Vanuit het ministerie van LNV is geld beschikbaar als vergoeding van aanplantkosten en waardedaling van de grond.

Tot slot kunnen private geldstromen worden gealloceerd om (co-)financiering mogelijk te maken.

Wat willen we bereiken?

Om de ambities 'beter' en 'meer bos' van de Limburgse aanpak Bossen uit te voeren is naar schatting 425 miljoen Euro nodig. Hoewel met deze middelen bossen worden aangelegd, zal er altijd sprake zijn van een multifunctioneel doelbereik; bijvoorbeeld beekdalherstel, bijdrage aan de klimaatopgave etc.

Daarnaast 3 miljoen voor de ambities 'meervoudig gebruik van bossen', 'draagvlak voor bossen' en monitoring.

In het totaal gaan we uit van 428 miljoen euro om de ambities van de Limburgse aanpak Bossen uit te voeren.

Hoe willen we dat bereiken?

De uitvoering van de ambities zal via meerdere sporen plaatsvinden. Naast het ruimtelijk spoor is voor de financiering een deel vanuit middelen van het landelijk Programma Natuur voor de periode 2021-2023 beschikbaar. Voor de korte termijn zijn er middelen beschikbaar uit het landelijke Programma Natuur (SPUK-programma natuur). Dit betreft middelen voor kwaliteitsverbetering. Middelen zijn ook mogelijk voor aanleg bos buiten het NNL.

Op dit moment is er 1.814.696€ (tot 2023) beschikbaar om met terugwerkende kracht ontbossing te compenseren met bosaanleg. Hiervoor kan 29 hectare nieuw compensatie bos worden aangelegd buiten het NNL.

Na de provinciale coalitievorming in 2023 worden accenten die hieruit voortvloeien vertaald in een Uitvoeringsprogramma Landelijk Gebied dat inzicht geeft in de beschikbaar en de nog te verweven financiële middelen en capaciteit die nodig is. Het voor 1 juli op te stellen Gebiedsplan en ook de Limburgse aanpak Bossen maken hier onderdeel van uit.

Voor de langere termijn moet er gezocht worden naar landelijke middelen en naar koppelingen met maatschappelijke opgaven. Naar verwachting zullen de meeste middelen uit het Transitiefonds landelijk gebied komen. Binnen het Gebiedsplan landelijk gebied dat we bij het Rijk zullen indienen reserveren we daarom voldoende ruimte om de bosaanleg te kunnen realiseren.

Deze kunnen worden opgehoogd met middelen uit de andere beschreven regelingen en mogelijkheden. De overige middelen voor meer bos, beter bos, meervoudig bosgebruik en meer draagvlak voor bos zullen moeten komen uit middelen van het Rijk, provincie, gemeenten, waterschappen en private partijen.

5.3. Samenvatting financiering

Paragraaf	Hoofdambitie	Sub ambities	Kostenindicatie	Financiering
3.2.	Beter bos	Verbetering abiotiek	Geen aanvullende kosten.	NPLG Natuurpact
		Bescherming	beperkte kosten voor voorlichting	
		Bosbeheer	200 mln.	NPLG en SPUK natuur
3.3.	Meer bos	Binnen NNL	25 mln.	NPLG
		Buiten NNL	189 mln.	NPLG
		Boscompensatie	9.3 mln.	SPUK Natuur
	Totaal 3.1, 3.2, 3.3		423,3 mln.	
3.4	Meervoudig gebruik	Recreatie en toerisme Duurzaam bouwen Houtoogst		
3.5	Draagvlak bos	Communicatie en participatie		
4	Monitoring	Nulmeting en monitoring		
	Totaal 3.4, 3.5, 4		3 mln.	

Bijlage: Geraadpleegde literatuur

EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030- De natuur terug in ons leven brengen

Kapsenberg, F.P., A.J.M. Hoefnagels. (1998) De Bosnota Limburg, Provinciaal bosbeleid. Nederlands Bosbouw Tijdschrift, 69 (5): 202-209.

Kapsenberg, F.P. (1999) Bosbeleid Limburg, Onderzoek Waardevolle Bossen Limburg, Maastricht

Kelder, op den, G., Beerkens, G., Benthem, van M. Reichgelt, A., (2022). Meer bos voor Limburg. Uitgave stichting Probos. Wageningen.

Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij/ Interprovinciaal overleg, (2020). Bos voor de toekomst, uitwerking ambities en doelen landelijke Bossenstrategie en beleidsagenda 2030. Den Haag

Ouden, J.B., Den, (1995). A-locatie bossen in Limburg, kenschets beoordeling en adviezen met betrekking tot behoud en ontwikkeling van bosrelicten in de provincie Limburg. IBN-rapport 136. Wageningen, Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO).

Provincie Limburg (2021). Omgevingsvisie Limburg. Maastricht, provincie Limburg.

Provincie Limburg, Bosnota Limburg, (1998)

Proposal EU Nature Restoration Law (22 juni 2022)

Schelhaas M.J., Teeuwen S. Odenburger, J., (2022). Zevende Nederlandse Bosinventarisatie, Wageningen University & research

Resolutie van het Europees Parlement van 9 juni over EU-biodiversiteitsstrategie voor 2030: de natuur in ons leven brengen (2020/2273 (INI))